

T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Eğitim Bilimleri (Eğitim Programları ve Öğretim)
Ana Bilim Dalı

İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE
YARATICI DÜŞÜNME BECERİLERİNİN KAZANDIRILMASI İLE İLGİLİ
ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ

Berivan KUYUBAŞIOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin, 2009

T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Eğitim Bilimleri (Eğitim Programları ve Öğretim)
Ana Bilim Dalı

İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE
YARATICI DÜŞÜNME BECERİLERİNİN KAZANDIRILMASI İLE İLGİLİ
ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ

Berivan KUYUBAŞIOĞLU

Danışman: Doç. Dr. Tuğba YANPAR YELKEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin, 2009

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın ortaya çıkması sürecinde deneyimlerini, bilgilerini ve hoşgörüsünü benden esirgemeyen, çalışmanın her aşamasında bana yol gösteren danışmanım Doç. Dr. Tuğba YANPAR YELKEN' e sonsuz teşekkür ederim.

Çalışma boyunca desteği ve güveni ile her zaman yanımda olan, fikirlerini ve düşüncelerini benimle paylaşan eşim Murat KUYUBAŞIOĞLU'na ve afacanlığıyla çalışmalarımı engellemeye çalışan biricik oğlum Murat Arda'ya teşekkür ederim.

Her ihtiyacım olduğunda yardımını sunan canım dostum Özgül Su ÖZENİR'e ve değerli eşine teşekkürü borç bilirim.

Araştırmama katılan değerli meslektaşlarıma ve her şeyin gelecekte onlar için iyi olmasını umut ettiğim öğrencilerime teşekkür ederim.

Özellikle bugünlere gelmemi sağlayan, dünyanın bana vermiş olduğu en değerli hazine olan anneme, babama ve canım kardeşime sonsuz teşekkür ederim.

ÖZET

Bu araştırmanın temel amacı; ilköğretim 5. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersinde yaratıcı düşünme becerilerinin kazandırılması ile ilgili öğretmen ve öğrenenlerin görüşlerini incelemektir.

Bu amaç doğrultusunda hazırlanan anket 2007-2008 eğitim-öğretim yılında Hatay İli İskenderun İlçesi 5. sınıfa giden 350 öğrenciye ve 5. sınıfı okutan 60 sınıf öğretmenine uygulanmıştır.

Anket sonuçları SPSS 15 paket programı kullanılarak bilgisayar ortamında frekans ve yüzde tanımlayıcı istatistikleri ve Ki- Kare Testine tabi tutulmuştur.

Sosyal Bilgiler dersinde yaratıcı düşünce becerilerinin kazandırılması ile ilgili öğretmen ve öğrencilerin algılamaları şu şekilde özetlenebilir. Öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde, yaratıcı düşünme tekniklerinden en çok beyin fırtınası ve yaratıcı dramının sınıf ortamlarında tercih edildiği, yaratıcı düşünme ile ilgili hizmet içi eğitim istedikleri, sınıfların fiziksel koşullarının yaratıcı düşünme etkinliklerini engellediği, sınıfların kalabalıklığı, yaratıcı düşünme etkinliklerinin çok zaman alması gibi sorunlar belirtilmiştir. Ancak öğretmenlerin bu tür etkinliklerin önemine inandıkları ve aktif olarak derslerde kullanmak istedikleri ortaya çıkmıştır. Öğrenci görüşleri incelendiğinde, yaratıcı düşünmeyi doğru algıladıkları, yaratıcı düşünme etkinlikleri ile işlenen derslerin daha zevkli olduğu, çok araştırma yapma fırsatı sağladığı, kendilerini ifade ederken sıkıntı yaşamadıkları, kısacası yaratıcı düşünme etkinliklerini sevdiğileri ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Yaratıcılık, Yaratıcı Düşünce.

ABSTRACT

The main purpose of this research is to investigate views of both teachers and students on acquiring skills of creative thinking in 5th grade classes of Social Science at primary school.

The questionnaire prepared with this purpose was applied to 350 students at 5th grade and 60 class teachers in İskenderun district, city of Hatay in 2007-2008 education year.

Using SPSS 15 packet program in computer system, questionnaire results are applied frequency and percentage determiner statistics and Chi-Square test In Social Science classes students and teachers' perception of acquiring creative thinking skill can be summarize as following. Considering teachers' thoughts, that brain-storming and creative drama are the most preferred creative thinking method in class, that teachers asking for in-service training in creative thinking, the problems that physical conditions of classes impede creative thinking activities negatively and creative thinking activities take much time in densely populated classes, have been stated. However it is apparent that teachers are aware of the importance of these kinds of activities and desire to use them actively in the class.

Considering students' thoughts it becomes apparent that they perceived creative thinking accurately, lessons applied creative thinking activities are more enjoyable, it enables them to do more researches and they don't have difficulty in expressing themselves, in brief they like creative thinking activities.

KEY WORDS: Social Science, Creativity, Creative Thinking.

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi

GİRİŞ.....1

I. KURAMSAL AÇIKLAMALAR ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR 3

I.1. KURAMSAL AÇIKLAMALAR.....3

I.1.1.Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler.....3

I.1.2. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi ve Önemi.....4

I.1.3. Sosyal Bilgiler Programı.....5

I.2. Yaratıcılık ve Yaratıcı Düşünme.....10

I.2.1. Yaratıcılık ile İlgili Tanımlar.....10

I.2.2. Yaratıcı Düşünme ve Önemi.....13

I.3. Yaratıcı Düşünme İle İlgili Kuramlar.....14

I.3.1. Psikoanalitik Kuram.....14

I.3.2. İnsancıl Kuram.....15

I.3.3. Faktöriyelist Kuram.....15

I.3.4.Bilişsel Gelişimsel Kuramlar.....17

I.3.5. Gestalt Kuramı.....17

I.3.6. Çağrışım Kuramı.....18

I.3.7. Algısal Kuram.....	18
I.4. Yaratıcı Bireyin Özellikleri.....	19
I.5. Yaratıcılığın Engelleyicileri.....	20
I.6. Yaratıcı Düşünme ve Eğitim.....	21
I.7. Yaratıcı Düşünme ve Öğretim.....	23
I.8. Yaratıcı Düşünme Teknikleri.....	25
I.8.1. Beyin Fırtınası.....	26
I.8.2. Nitelik Sıralama.....	27
I.8.3. Sinektik (Benzetme).....	27
I.8.4. Yaratıcı Drama.....	28
I.9. İlgili Araştırmalar.....	29
II. PROBLEM.....	36
II.1. Problem Cümlesi.....	36
II.1.1. Alt Problemler.....	36
II.2. Araştırmanın Amacı ve Araştırmanın Önemi.....	37
II.3. Araştırma İle İlgili Sayılılar	37
II.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	38
III. YÖNTEM.....	39
III.1. Evren.....	39
III.2. Örneklem.....	39
III.3. Veri Toplanma Teknikleri.....	53
III.4. Verilerin Analizi.....	54

IV. BULGULAR-YORUMLAR.....	55
IV.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum.....	55
IV.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum.....	59
IV.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum.....	62
IV.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum.....	72
IV.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum	74
IV.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum.....	79
IV.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum.....	84
IV.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum.....	95
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	98
Sonuç.....	98
Öneriler.....	101
KAYNAKÇA.....	103

EKLER

EK 1: Araştırmanın İzin Belgesi

EK 2: Anket Formu

EK 3: İlköğretim Okulları Listesi

TABLOLAR LİSTESİ

TABLO 1: Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Dağılımı.....	40
TABLO 2: Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı.....	41
TABLO 3: Öğretmenlerin Kıdem Yılına Göre Dağılımı.....	42
TABLO 4: Öğretmenlerin En Son Okullarına Göre Dağılımı.....	43
TABLO 5: Öğretmenlerin Yaratıcı Düşünme İle İlgili Hizmet İçi Eğitime Katılmalarına Göre Dağılımı.....	44
TABLO 6: Öğretmenlerin Hizmet İçi Eğitime Gereksinim Durumlarına Göre Dağılımı.....	45
TABLO 7: Öğretmenlerin Çalışılan Okulun Yerine Göre Dağılımı.....	46
TABLO 8: Öğrencilerin Yaşlarına Göre Dağılımı.....	47
TABLO 9: Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı.....	48
TABLO 10: Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı.....	49
TABLO 11: Öğrencilerin Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı.....	50
TABLO 12: Öğrencilerin Okul Öncesi Eğitim Alma Durumlarına Göre Dağılımı.....	51
TABLO 13: Öğrencilerin Aynı Öğretmenle Birlikte Olma Sürelerine Göre Dağılımı.....	52
TABLO 14: Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinde Yaratıcı Düşünme Becerisini Geliştirici Etkinliklere İlişkin Görüşlerinin Analizi.....	55
TABLO 15: Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinde Yaratıcı Düşüncelerini Sağlamak İçin Sınıf İçi İletişimi ve Sınıf Yönetimini Nasıl Düzenlediklerine İlişkin Görüşlerinin Analizi.....	59
TABLO 16: Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersindeki Uygulamalarının Demografik Özelliklerine Göre Değişimi.....	62

TABLO 17: Öğretmenlerin “Öğrencilerin ezberleme eğilimlerini engellemekte zorlanırım” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin Yaşlarına Göre Değişimi.....	64
TABLO 18: Öğretmenlerin “Yaratıcı düşünme etkinlikleriyle işlenen derslerin kalıcılığı daha fazladır.” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin Yaşlarına Göre Değişimi.....	65
TABLO 19: Öğretmenlerin “Sınıf içerisinde öğrencilerin kendilerini rahat ifade edebilecekleri özgür bir ortam sağlamaya çalışırım” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin Kıdemlerine Göre Değişimi.....	66
TABLO 20: Öğretmenlerin “Öğrencilerin ezberleme eğilimlerini engellemekte zorlanırım” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin En Son Okullarına Göre Değişimi.....	67
TABLO 21: Öğretmenlerin “Öğrencilerimi düşünmeye teşvik edecek açık uçlu sorular sorarım” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin Hizmet İçi Eğitimlerine Göre Değişimi.....	68
TABLO 22: Öğretmenlerin “Birlikte proje yapacağı arkadaşlarını seçmesi için olanak tanırım” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin Hizmet İçi Eğitimlerine Göre Değişimi.....	69
TABLO 23: Öğretmenlerin “Öğrencilerin ezberleme eğilimlerini engellemekte zorlanırım” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin Hizmet İçi Eğitimlerine Göre Değişimi.....	70
TABLO 24: Öğretmenlerin “Öğrencilerimi düşünmeye teşvik edecek açık uçlu sorular sorarım” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin Çalışılan Okula Göre Değişimi.....	71
TABLO 25: Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinde Yaratıcı Düşünme Becerisini Geliştirmek İçin Yaptıkları Etkinliklerde Karşılaştıkları Sorunların Analizi.....	73

TABLO 26: Öğretmenlerin Yaratıcı Düşünmenin Tanımına İlişkin Görüşlerinin Analizi.....	74
TABLO 27: Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersini İşlerken Kullandıkları Yaratıcı Düşünme Becerisini Geliştirici Tekniklerin Kullanılmasına İlişkin Görüşlerinin Analizi	75
TABLO 28: Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinde Yaratıcı Düşünme Becerilerini Kazandırırken Uyguladıkları Etkinliklerde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Görüşleri.....	76
TABLO 29: Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinde Yaratıcı Düşünme Becerilerini Kazandırırken Uyguladıkları Etkinliklerde Karşılaşılan Sorunların Çözümüne İlişkin Görüşleri.....	78
TABLO 30: Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Görüşlerinin Analizi.....	79
TABLO 30a: Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Görüşlerinin Analizi.....	79
TABLO 31: Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Değerlendirmelerinin Demografik Özelliklerine Göre Değişimi.....	84
TABLO 32: Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersinde aktifim” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin Yaşlarına Göre Değişimi.....	86
TABLO 33: Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerimi unutmuyorum” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin Yaşlarına Göre Değişimi.....	87
TABLO 34: Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersinde arkadaşlarımla işbirliği içerisindeyim” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin Cinsiyetlerine Göre Değişimi.....	87
TABLO 35: Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersini öğrenmekte güçlük çekerim” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin Annelerinin Eğitim Durumuna Göre Değişimi.....	88
TABLO 36: Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersi kendimi geliştirmemi sağladı” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin Annelerinin Eğitim Durumuna Göre Değişimi.....	89

TABLO 37: Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersinde aktifim” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin Babalarının Eğitim Durumuna Göre Değişimi.....	90
TABLO 38: Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersinde Yapılan Etkinlikler Sayesinde Kendimi daha iyi ifade edebiliyorum” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin Babalarının Eğitim Durumuna Göre Değişimi.....	91
TABLO 39: Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersi kendimi geliştirmemi sağladı” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin Okul Öncesi Eğitim Alma Durumuna Göre Değişimi.....	92
TABLO 40: Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerimi unutmuyorum” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin Okul Öncesi Eğitim Alma Durumuna Göre Değişimi.....	93
TABLO 41: Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersinden hoşlanırım” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin Aynı Öğretmenle Birlikte Olma Sürelerine Göre Değişimi.....	94
TABLO 42: Öğrencilerin Yaratıcı Düşünmenin Tanımına İlişkin Görüşlerinin Analizi.....	95
TABLO 43: Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersinde yapılan etkinliklere İlişkin Görüşlerinin Analizi.....	96
TABLO 44: Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersinde yapılan yaratıcı düşünme becerisini geliştirebilecek etkinliklerin faydalarına İlişkin Görüşlerinin Analizi.....	97

ŞEKİLLER LİSTESİ

ŞEKİL 1: Karmaşık Yaratıcı Düşünce Kuramına Göre Yaratıcılığın Aşamaları.....	16
ŞEKİL2: Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Dağılımı.....	40
ŞEKİL 3: Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı.....	41
ŞEKİL 4: Öğretmenlerin Kıdem Yılına Göre Dağılımı.....	42
ŞEKİL 5: Öğretmenlerin En Son Okullarına Göre Dağılımı.....	43
ŞEKİL 6: Öğretmenlerin Yaratıcı Düşünme İle İlgili Hizmet İçi Eğitime Katılımlarına Göre Dağılımı.....	44
ŞEKİL 7: Öğretmenlerin Hizmet İçi Eğitime Gereksinim Durumlarına Göre Dağılımı.....	45
ŞEKİL 8: Öğretmenlerin Çalışılan Okulun Yerine Göre Dağılımı.....	46
ŞEKİL 9: Öğrencilerin Yaşlarına Göre Dağılımı.....	47
ŞEKİL 10: Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı.....	48
ŞEKİL 11: Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı.....	49
ŞEKİL 12: Öğrencilerin Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı.....	50
ŞEKİL 13: Öğrencilerin Okul Öncesi Eğitim Alma Durumlarına Göre Dağılımı.....	51
ŞEKİL 14: Öğrencilerin Aynı Öğretmenle Birlikte Olma Sürelerine Göre Dağılımı.....	52

GİRİŞ

Sosyal Bilgiler dersi ilköğretim 4. sınıftan başlayarak 7. sınıfa kadar süren iyi insan, iyi vatandaş yetiştirmek amacıyla, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili bilgi, beceri ve değerlerin kazandırılmaya çalışıldığı temel derstir (Taşlı, 2003: 102). Bu derste kazanımların oluşması öğretmene, öğrenciye, öğretim programı ve derste kullanılan öğretim yöntemlerine bağlıdır.

Günümüz eğitim anlayışında, en geçerli kavramlardan bir tanesi de yaratıcı düşünmedir. Yaratıcı düşünme ve bu beceriyi kullanabilme artık bir zorunluluk haline gelmiştir. Hızla ilerleme kaydeden bilimsel ve teknolojik gelişmeler nedeniyle, eğitimcilerin yaratıcı yöntem ve teknikleri, eğitim sürecinde nasıl kullanılacağını kavramaları bir zorunluluk olarak değerlendirilmelidir.

Bu araştırma; 5. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersinde yaratıcı düşünme becerilerinin kazandırılması ile ilgili öğretmen ve öğrenenlerin görüşlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın kuramsal kısmı üç ana bölümde ele alınmıştır. Birinci bölüm; “Sosyal Bilgiler Dersi” başlığındadır. Burada öncelikle Sosyal Bilgiler ile Sosyal Bilimler arasındaki ilişkiden bahsedilmiş, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi açıklanarak dersin önemi açıklanmıştır. Ayrıca bu bölümde; Sosyal Bilgiler programından bahsedilerek 2004 yılında yeni yapılandırılan Sosyal Bilgiler programına yer verilmiştir.

İkinci bölüm “Yaratıcılık ve Yaratıcı Düşünme” başlığındadır. Bu bölümde öncelikle çeşitli yazarların yaratıcılık tanımlarına yer verilmiştir. Yaratıcı düşünme ve

öneminden bahsedilerek, yaratıcı düşünme ile ilgili kuramlar açıklanmıştır. Sonrasında ise yaratıcı bireyin özellikleri ve yaratıcılığın engelleyicileri hakkında bilgi verilmiştir. Yaratıcı düşünme ve eğitim, yaratıcı düşünme ve öğretim, yaratıcı düşünme teknikleri açıklanarak ikinci bölüm bitirilmiştir.

Çalışmanın uygulama bölümde öncelikle araştırmanın amacı ve yöntemi, sınırlılıkları açıklanmıştır. Sonrasında ise; Hatay İli İskenderun İlçesi Merkez İlköğretim Okullarında 5. sınıfa giden 350 ilköğretim öğrencisine ve 5.sınıfı okutan 60 sınıf öğretmenine uygulanan anketin bulguları tablo ve grafikler halinde sunulmuştur.

Araştırmadan çıkan sonuç ve getirilen önerilerle çalışma tamamlanmıştır.

I. KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

I.1. Kuramsal Açıklamalar

I.1.1. Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler

"Sosyal Bilimler" ile "Sosyal Bilgiler" kavramlarının çoğu kez eş anlamlı olarak kullanıldıkları görülmektedir. Ancak eğitim-öğretim süreci içinde, bu iki kavramın farklı olarak ele alındıklarını belirtmek gerekir. Sosyal Bilgiler öğretiminde içerik, genellikle Sosyal Bilimlerle ilgili olan disiplinlerden seçilmektedir. Bu bakımdan Sosyal Bilimler ile Sosyal Bilgiler, birer kavram olarak eş anlamlı olmasalar bile, aralarında yakın ilişki vardır (Sözer, 1998: 3).

İnsanın, insanla ve toplumla ilişkilerini inceleyen disiplinler topluluğu olan Sosyal Bilimler, genellikle sosyal yaşayış, insan ilişkileri, sosyal kurumlar ve insan davranışlarını etkileyen değişmelerin nedenlerinin ve sonuçlarının araştırılıp anlaşılması ve yorumlanması gibi konular üzerinde durmaktadır (Kısakürek, 1987: 5).

Sosyal Bilimlerin değişimi ve sürekliliği inceliyor olması eğitimde, Sosyal Bilimlerin etkin bir yer kazanmasına yol açmıştır. Sosyal Bilimlere, toplum içinde yaşayan bireylerin ihtiyaçlarıyla toplumun beklentileri arasındaki dengeyi sağlamada, bireylere gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazandırmada önemli görevler düşmektedir. Bireyi toplumsallaştırma amacı güden eğitimde, Sosyal Bilimlerin uygulama alanı olarak Sosyal Bilgiler gösterilmiştir (Dönmez, 2008).

I.1.2. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi ve Önemi

İlköğretim okullarında 4. sınıftan başlayarak 7. sınıfa kadar okutulan Sosyal Bilgiler dersleri Sosyal Bilimler alanından seçilmiş konular arasından ve belli bir program dahilinde aktarılmaktadır. İyi insan, iyi vatandaş yetiştirmek amacıyla öğrencilere bu derste, toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri ve değerler kazandırılmaya çalışılır (Taşlı, 2003: 102).

Sosyal Bilgiler dersi, bir toplumda yaşayan insanların, o toplumun yaşayışı, ilişkileri, kültürü, dünya toplumları içindeki yeri, çeşitli uluslarla bağlantıları konusundaki temel ve genel bilgilerin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Ancak Sosyal Bilgiler; Tarih, Coğrafya, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi gibi günümüzde ilköğretim programlarında yer alan; aslında “Sosyal Bilimler” denilen Sosyoloji, Ekonomi, Psikoloji, Antropoloji gibi disiplinlerden seçilerek ilköğretim çağındaki öğrencilerin düzeyine uygun, daha somut ve daha yalın özelliklere sahip duruma getirilen konuları içermektedir. Bu ders, temel kültür öğelerini, bir çok alandaki çalışmalardan sağlanan bulgulardan, disiplinler arası bir yaklaşımla alıp yoğurmakta; ilköğretim düzeyine ve kendi yapısına uygun bir anlayışla varlığını bütünleştiren bir ders olarak programdaki yerini almaktadır (Sözer, 1998: 7).

Tezgel (2006)’e göre Sosyal Bilgiler dersi, öğrencilere demokratik tutum kazandırmayı, topluma uyumu kolaylaştırmayı ve edindikleri bilgileri yaşama geçirilebilecekleri becerileri kazandırmayı hedefleyen bir derstir. Bu derste toplumların politik, ekonomik, kültürel ve çevresel sorunları ile bu sorunların çözümünü ele alınır. Böylece Sosyal Bilgiler öğretimi geleceği daha iyi planlamaya olanak sağlar.

I.1.3. Sosyal Bilgiler Programı

Toplum hızla değişmekte, teknolojiyle birlikte toplumun beklentileri ve ihtiyaçları farklılaşmaktadır. İnsanoğlunun bu değişimlere ayak uydurabilecek şekilde eğitilmeleri bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu eğitim gelişigüzel olamayacağından, öğrencilere bir program dahilinde sunulması gerekir. Bu nedenle eğitimde program kavramı üzerinde önemle durulur.

Eğitim programının dört temel ögesi bulunmaktadır. Bu ögeler hedef, içerik, öğretim-öğrenme süreci, ölçme-değerlendirmedir. Hedef kavramı içinde öğrenciye kazandırılacak istendik davranışlar belirtilmektedir. İçerik ögesinde eğitim programında hedeflere uygun konular yer almaktadır. Öğretim-öğrenme sürecinde ise hedeflere ulaşmak için izlenilmesi gereken yollar yani öğretim-öğrenme model, strateji, yöntem ve teknikler kastedilmektedir. Ölçme-değerlendirme ögesinde hedeflere ulaşıp ulaşılmadığı kontrol edilir (Demirel, 2004:5).

Bir programın hazırlanıp geliştirilmesinde bu ögelerle ilgili olarak ortaya konan boyutlar gerçekten büyük önem taşır ve bugün gerek ortaöğretimdeki Sosyal Bilimlere ilişkin disiplinlerde, gerekse ilköğretimdeki Sosyal Bilgiler derslerinde bir program hazırlama ve geliştirme etkinliğinde bu noktalara gereken özen gösterilir (Sözer, 1998:17-18).

Türkiye’de 1923 yılında Cumhuriyetin İlanı’ndan günümüze kadar 1926, 1930, 1932, 1936, 1948, 1962, 1968, 1993, 1998 ve 2004 yıllarında ilköğretimle ilgili düzenlemeler yapılmıştır. 1926 yılından başlayarak ilkokullarda Sosyal Bilgiler dersi

kapsamına giren dersler Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi adlarıyla 4.-5. sınıflarda okutulmuştur. 1952 yılına kadar bu şekilde yürütülen bu dersler 1952-1968 yılları arasında “ Toplum ve Ülke İncelemeleri” adıyla ilkokul programında yer almıştır. 1968 tarihli ilkokul programından başlayarak, günümüz 2004 ilköğretim programında 4.,5.,6.ve 7. sınıflarda “Sosyal Bilgiler” dersi adı altında okutulmaktadır (Sözer, 1998:9)

Program geliştirme çalışmalarındaki süreklilik anlayışına bağlı olarak, günümüzdeki gelişmeler doğrultusunda Sosyal Bilgiler programını yenileme gereksinimi doğmuştur. Bu nedenle İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı tekrar ele alınmış 2005-2006 öğretim yılından itibaren “2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı” uygulanmaya başlanmıştır.

2005-2006 yılında uygulamaya giren programın vizyonu; 21. yüzyılın çağdaş, Atatürk İlkeleri ve İnkılâplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (Eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları yetiştirmektir (MEB,2005:50).

Bu doğrultuda yenilenen 2004 İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı'nın genel amaçları da aşağıdaki gibi belirlenmiştir (MEB, 2005:9):

- 1) Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.
- 2) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.
- 3) Atatürk İlke ve İnkılâpları'nın, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; lâik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.
- 4) Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.
- 5) Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.
- 6) Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafî özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.
- 7) Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (Harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.
- 8) Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.
- 9) Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.
- 10) Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.

- 11) Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.
- 12) Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlâkı gözetir.
- 13) Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, Sosyal Bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.
- 14) Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürer.
- 15) İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, lâiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.
- 16) Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.
- 17) İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir.

2004 Sosyal Bilgiler Programında çağdaş öğrenme yaklaşımlarına, önceki programlarda yer almayan etkinliklere ve etkinliklerin nasıl uygulanacağına ilişkin açıklamalara yer verilmiştir. Böylece öğrenci ve etkinlik merkezli, bilgi ve beceriyi dengeleyen, öğrencinin çevreyle etkileşimini sağlayan bir program amaçlanmıştır. Bireyin var olan deneyimlerini dikkate alarak, bireyin yaşama etkin katılımını, doğru karar vermesini, sorun çözmesini, eleştirel ve yaratıcı düşünmesini destekleyici ve geliştirici bir yaklaşım doğrultusunda hazırlandığı görülmektedir. Bu bağlamda 2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yapılandırmacılık yaklaşımının temel alındığı bilinmektedir.

2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında, Barr, Barth ve Shermis'in (1977) Sosyal Bilgiler öğretimine ilişkin "Vatandaşlık aktarımı olarak Sosyal Bilgiler", "Sosyal Bilimler olarak Sosyal Bilgiler" ve "Yansıtıcı düşünme olarak Sosyal Bilgiler" olarak ortaya koyduğu üç anlayışın önemsendiği belirtilmiştir (MEB, 2005:51).

Bu doğrultuda 2004 Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı amaçlarını gerçekleştirmek için aşağıda verilen ilkelerden yola çıkılmıştır. Buna göre Sosyal Bilgiler Programı (MEB, 2005:50-51);

- Her öğrencinin birey olarak kendine özgü olduğunu kabul eder.
- Öğrencilerin gelecekteki yaşamlarına ışık tutarak bireylerden beklenen niteliklerin geliştirilmesine duyarlılık gösterir.
- Bilgi, kavram, değer ve becerilerin gelişmesini sağlayarak öğrenmeyi öğrenmenin gerçekleşmesini ön planda tutar.
- Öğrencileri düşünmeye, soru sormaya ve görüş alışverişi yapmaya özendirir.
- Öğrencilerin fiziksel ve duygusal açıdan sağlıklı ve mutlu bireyler olarak yetişmesini amaçlar.
- Millî kimliği merkeze alarak, evrensel değerlerin benimsenmesine önem verir.
- Öğrencilerin kendi örf ve âdetleri çerçevesinde ruhsal, ahlâkî, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmesini hedefler.
- Öğrencilerin haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetişmesini önemser.
- Öğrencilerin toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmasını sağlar.

- Öğrencilerin öğrenme sürecinde deneyimlerini kullanmasına ve çevreyle etkileşim kurmasına olanak sağlar.
- Her öğrenciye ulaşabilmek için öğretme-öğrenme yöntem ve tekniklerindeki çeşitliliği dikkate alır.

I.2.Yaratıcılık ve Yaratıcı Düşünme

I.2.1. Yaratıcılık İle İlgili Tanımlar

Günümüzde bilim insanları tarafından yaratıcılıkla ilgili birden fazla tanım yapılmakta ve çeşitli şekillerde yaratıcılık tanımlanmaktadır. Ancak yaratıcılık kavramı üzerinde bilim insanlarınca uzlaşılan ortak nokta; yaratıcılığın yeni ve farklı bir şey yapmak olduğu ya da gözlenebilen bir ürüne bağlı olarak yaratıcılığın değerlendirilebileceği şeklindedir (Erdoğan, 2006: 95).

Yaratıcılık kavramının Batı dillerindeki karşılığı “kreativitaet, creativity” dir. Latince “creare” kelimesinden gelir. Bu kelime, “doğurmak, yaratmak, meydana getirmek” anlamındadır (San, 1985:9).

San (1979:179)’a göre “Yaratıcılık her bireyde var olan ve insan yaşamının her bölümünde bulunabilen bir yeti, günlük yaşamdan bilimsel çalışmalara dek uzanan geniş bir alanı içine alan süreçler bütünü, bir tutum ve davranış biçimidir.”

Yenilmez ve Yolcu (2007)’ya göre, “Yaratıcılık söz konusu olduğunda; bilgi ve deneyimlerden yararlanarak oluşturulan bir sentez sonucu yeni ürünler ortaya koymak

gerekir. Yaratıcılıkta, zihnin tüm yetileri, düşünme süreçleri, imgelem ve duygular etkileşim halindedir.”

Özden (1998:45)’in aktardığına göre Torrance, yaratıcılığı şöyle tanımlar: “Sorunlara, aksaklıklara, bilgi eksikliklerine, kayıp öğelere, uyumsuzluğa karşı duyarlı olmak, güçlüğü tanımlamak, güçlüğe çözüm aramak ve kestirimde bulunmak.”

Bu tanımların dışında da birçok tanımla karşılaşmak mümkündür (Tür, Demiral ve Oğuzkan, 1999:8-9):

- Bartlett, ana yoldan ayrılma, deneye açık olma, kalıplardan kurtulma,
- Wallach ve Kogan çok sayıda çağrışım üretebilme ve bu üretmede özgür olabilme, ancak bunu yaparken de özden ayrılmama ve sapmama,
- Taylor, yeni ve geçerli fikirlerin yaratılmasıyla sonuçlanan fikirler süreci,
- Guilford ise yaratıcı düşünce alışılmamış düşünce, esneklik, orijinallik ve akıcılıktır, şeklinde tanımlamışlardır.

Yaratıcılık;

- İnsanın sosyal, manevi, estetik, bilimsel veya teknolojik değeri olduğu kabul edilen yeni fikirleri, görüşleri, buluşları veya artistik objeleri üretme kapasitesidir (Vernon, 1977; akt. Arık, 1987:14).
- Çok boyutlu düşünen usun ürünü (Kırışoğlu, 2002:167).
- Mevcut kavramların aralarındaki ilişkilerden yeni kavramlar veya düşünceler üretmek (Yıldırım, 1998:21).

- Bilginin alınması ve yeni şekil alana ya da yeni bir düşünce oluşturana kadar şekil verilmesi ve yeniden düzenlenmesi sürecidir(Bentley, 1999:86)

Psikolog ve eğitimcilerin genelde kabul ettikleri bazı özellikler, yaratıcılığın bir süreç ve bir ürün olarak tanımlanmasına hizmet etmektedir. Yaratıcılığın bu özellikleri şöyle sıralanabilir (Ülgen, 1995:45-46):

- Meydana getirilen ürün özgün olmalıdır. Ürünün tamamı özgün olabileceği gibi, özgün ürünlerden yeni bir ürün oluşturma şeklinde de olabilir.
- Olgular arasında ilişki kurma yeteneği, düşünmede esneklik, bilgi üretiminde akıcılık önemlidir.
- İster bilim, isterse sanat dalları olsun, her alanın kendine özgü, kendi içinde sistemi olan sembolleri ve bu sembolleri içeren araçları vardır. Özgün ürünün oluşabilmesi için, bireyin ilgilendiği alandaki sembol ve araçları çok iyi öğrenmiş olması, birleştirmede etkili olması beklenir.
- İş, duygu ve düşünce bütünlüğü içinde, sürekli ilgi ve özenle yapılmalıdır. Birey amacı doğrultusunda işine yoğunlaşmalıdır.
- Birey hayal kurmamalı, ama işini planlarken hayal gücü yoluyla düşünmelidir.
- Yaratıcı düşünmenin ne zaman ortaya çıkacağı kestirilemez. Bireye bol gereç, istediği kadar zaman ve kendi kendine kalma olanağı verilmelidir. Özgün ürün birden bire ortaya çıkabilir.
- Yaratıcılık, algısal, duygusal ve kültürel bir bütünlüktür.

N. Hermann yaratıcılık kavramı ile ilgili olarak, ön kabullerini şöyle ortaya koymaktadır (San, 2002:18):

- Yaratıcılık doğuştan gelen bir yetidir. Yaratıcılık insana özgüdür. Her insan yaratıcı olabilme şansına sahiptir.
- Yaratıcı sayılmak için dahi olmak gerekli değildir.
- Yaratıcılık yetisi çeşitli nedenlerle köreltilmiş olsa bile yaşam deneyimleri ve özel programlarla yeniden kazanılabilir, güdülenebilir ve geliştirilebilir.

I.2.2. Yaratıcı Düşünme ve Önemi

Yaratıcılık, önceden bilinenlerle ilgili yeni bir ilişki kurmak, yeni bir kullanıma varmak veya yeni bir ifadeyi bulmak ya da yeni bir çözüme varmak anlamına gelmektedir. Güneş altında yeni bir şey olmadığına göre bunlar başkaları tarafından bilinmektedir. Ancak kişi tarafından yeni sayılmaktadır. Farklı bir açıdan bakılarak en azından kişinin kendine yeni olan bir düşünceyi ortaya koymaktadır. İşte buna da yaratıcı düşünce denilmektedir (Rıza,1999: 1-2).

Yaratıcı Düşünme; buluşçu, yenilik arayan ya da eski sorunlara yeni çözümler getiren ve özgün düşüncelerin ortaya çıkmasını sağlayan bir düşünce biçimidir. Bilgi çağında, bilgi üretme ortamında yaşam bulması ve geliştirilmesi gereken bir olgudur. Yaratıcı düşünme özgürdür, hareketlidir, üretken bir süreçtir. Çok yönlü bakmak, çok seçenekli çözüm yolları bulmak gerekir (Yenilmez ve Yolcu, 2007: 96).

Yaratıcılık hem bireysel hem de sosyal boyutta önemlidir. Bireysel boyutta yaratıcılık iş ve günlük yaşamla ilgilidir. Sosyal boyutta ise, yeni bilimsel bulgulara, sanatta yeni hareketlere, yeni keşiflere yol açar. Bireysel yaratıcılıkta, bazı insanlar, problemler için kullanışlı ve yeni çözüm yolları bulmakta fazla zorlanmazlar. Bu yeni fikirlerin nasıl keşfedildiği merak konusudur. Ayrıca bazı insanların yeni icatlar yaparken

ya da yeni teorileri oluştururken, bazılarının bunu neden başaramadığı da dikkat çekicidir (Demirci, 2007: 66).

Goodman (1995)'a göre, “Yaratıcı düşünme yeni bilgi üretmenin ilk basamaklarından birisidir. Varolmayanı yaratmak değil, görünüşte birbirinden bağımsız gibi duran mevcut veriler arasındaki ilişkiyi görebilme ve yeni bir ürün ortaya çıkarma sürecidir.”

İnsanlara zaman zaman üretebilecekleri yeni bir bilgi kalmamış gibi gelebilmektedir. Buna rağmen insanoğlu hayatını daha da kolaylaştırmanın yollarını aramaya devam edecektir. Örneğin cep telefonu, birçok fonksiyonu bünyesinde bulunduruyor; ancak bilim insanları cep telefonlarını fonksiyonlarını nasıl daha kullanışlı hale getirebileceklerinin veya çevreye, insana nasıl daha az zararlı hale dönüştürmenin telaşındadır. Bu açıdan yaratıcı düşünme geçerliliğini asla kaybetmeyecektir (Eryeler, 2003: 51).

Yaratıcı düşünme, insanoğlunun gereksinim ve beklentileri devam ettikçe, yaşamın her aşamasında kendini gösterecek yeni fikirler, yeni bilgiler üretme yöntemi olacaktır.

I.3. Yaratıcı Düşünme İle İlgili Kuramlar

I.3.1. Psikoanalitik Kuram

Psikoanalitik kuramı kurucusu olan Sigmud Freud, yaratıcılığın psikolojik temelleri üzerinde durarak psikoanalitik yaratıcı düşünme kuramını ortaya atmıştır. Daha

sonra Ernest Kris ve Lawrence Kubie psikoanalitik yaratıcı düşünme kuramını geliştirmişlerdir.

Psikoanalitikçilere göre; Yaratıcılık insan yapısının olumsuz yönlerinden oluşmaktadır. Bireyin iç çatışmalarının ve saldırgan enerjisinin onaylanan kültürel davranışlara dönüşmesidir ve bilinmeyen içgüdüsel dürtülerle atılganlığın ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin üst düzeyde yaratıcı kabul edilen bir mimar, aynı zamanda nörotik eğilimler gösterebilir (Ülgen, 1990:13-16).

I.3.2. İnsancıl (Hümanistik) Kuram

Bu kuram insana değer verir. Psikoanalitik kuramcılarının, insan davranışlarını kaynağı olan ve bilinçaltında yer alan saldırganlık, cinsellik gibi (Libido enerjisi) dürtülerden güdülendiği görüşüne karşı çıkar. Hümanistik kuram, insanı önemli ve özel aynı zamanda kendini gerçekleştirme potansiyeline sahip olarak tanımlar.

Carl Rogers, yaratıcı süreci bir taraftan bireyin birtekliliği (Uniqueness) dışında gelişen bir karmaşık ilişkisel ürünün ortaya çıkışı; öte yandan maddelerin, olayların insanların ya da onun yaşantısının koşullarının ortaya çıkışı olarak tanımlar (Sungur, 1997:37-38).

I.3.3. Faktöriyalist (Karmaşık) Kuram

Jacques Hadamard, yaratıcı süreçte 4 adım önermiştir. Bunlar:

a.Hazırlık, b.Kuluçka, c. Aydınlanma, d. Sonuçların doğrulama, gösterme ve kullanılması.

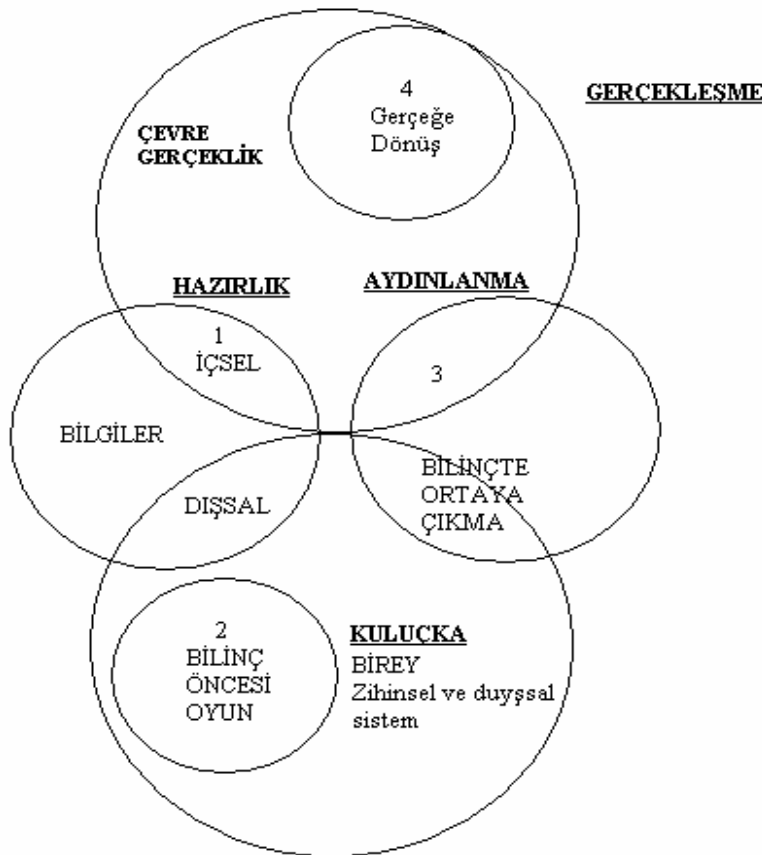
1. Hazırlık Evresi: Bir soruna, bilinçli, sistematik ve mantıksal yaklaşımı içerir (Sungur, 1997:41)

2. Kuluçka Evresi: Bu aşamada birey problemi bilinçli olarak ele almaz, sadece eski bilgilerin yeni bilgilerle etkileşimi sonucu bir takım zihinsel süreçler meydana gelir (Aydın, 1993:6-7).

3. Aydınlanma Evresi: Çözüm bireyin zihinde aniden canlanır ve problem çözülür.

4. Doğrulama Evresi: Çözüm gözden geçirilir varsa aksaklıklar giderilir ve çözüm doğrulanır.

Şekil 1 : Karmaşık Yaratıcı Düşünce Kuramı'na göre Yaratıcılığın Aşamaları.

Kaynak: (Sungur, 1997: 42)

I.3.4. Bilişsel Gelişimsel Kuramlar

Bilişsel gelişimsel kuramı, David Feldman geliştirmiştir. Piaget'in aşamalı gelişmesi ile yaratıcı başarı arasındaki benzerlikleri keşfetmiştir. Keşfettiği bu benzerliklerden yola çıkan Feldman, yaratıcılığı, Piaget'in aşamalarının öngördüğü gelişmeyi de içeren genel zihinsel gelişmenin özel bir durumu olarak tanımlar. Feldman, zihinsel gelişmelerle yaratıcı başarıyı temsil eden bir düşünce ve eylem alanının yeniden örgütlenmeleri arasında bir süreklilik ileri sürmüştür (Sungur, 1997:41).

Davit Feldman, Piaget'in aşamalı gelişmesi ile yaratıcı başarı arasında 4 benzerlik bulmuştur (Sungur, 1997: 41):

- a. Çözüme tepki çoğu kere sürprizlerden birisidir.
- b. Çözüm bir kez başarılı mı çoğu kere açık anlaşılır görülür.
- c. Sorun üzerinde çalışmada genelde çözüme doğru çekilme duygusu olur.
- d. Çözüm bir kere başarılı mı önemi kalmaz olur.

I.3.5. Gestalt Kuramı

Gestalt psikologlarına göre; bütün, parçaların toplamından daha fazladır ve birey, bütünü parçalarına ayrıştırarak değil, tamamını algılar. Gestaltçılar, bireyin dışardan gelen uyarıcılara kendisinden bir şeyler kattığını ve yaşantıyı yeniden örgütlediğini savunmaktadırlar (Senemoğlu, 2005:240).

Gestalt psikolojisinin önemli kuramcısı Max Wertheimer'a göre yaratıcı düşünce, sorunun yeniden yapılandırılmasını gerektirir ve bir sorunun yapısal yönleri, düşünürde stresler ve gerilimler yaratır. Sorunun çözülebilmesi için Wertheimer

aşağıdaki ilkelerle bireylerin yaratıcı düşünmeye yöneltebileceğini belirtmiştir (Sungur, 1997: 36):

- Açıklıklar, güçlük-sorun bölgeleri ve rahatsızlıklar gözden geçirilmeli ve yapısal olarak ele alınmalıdır.
- Sorunu çözen birey, rahatsızlıkların hangi durumla ilgili olduğunu bütünü ve parçalarıyla ilişkili olarak düşünmelidir.
- Yapısal gruplaştırmanın, bütünleştirmenin ve merkezileştirmenin soruna uyarlanması gerekir.
- Sorunun asıl ve önemsiz yönleri birbirinden ayrılmalıdır.
- Yapısal doğruluk-parça doğruluktan daha çok aranmalıdır.

I.3.6. Çağrışım Kuramı

Bu kuramın oluşumu Hume ve Mill başta olmak üzere İngiliz ampiristlerine kadar dayanır. Bu kurama göre, fikirler arasındaki çağrışımlar düşünmenin zeminini oluşturur. Yaratıcılık, bu çağrışımların sayısına ve alışılmamış olmasına bağlıdır. Uzak çağrışım testini geliştiren Mednick; bireyin yaratıcılığının onun çağrışımsal hiyerarşisine bağlı olduğunu öne sürmüştür. Örneğin; “masa” denildiğinde düşük düzeyde yaratıcı insanlar büyük bir olasılıkla “sandalye” gibi kalıplaşmış tepkiler verir. Daha yaratıcı olanlar ise genel bir tepkide bulunabildikleri gibi aynı zamanda “su” gibi uzak tepkiler de gösterebilirler (Sungur, 1997: 37).

I.3.7. Algısal Kuram

Ernest Schachtel; Metamorphosis (1959) adlı el kitabında algısal bir yaratıcı süreç kuramı geliştirdi. Ona göre yaratıcılığın ortaya çıkabilmesi için bireyin güdülenmesi

ve dış dünyayla ilişki kurması gerekir. Yaratıcılık, bir objeye değişik ve farklı görüş açılarından yaklaşabilmeye olanak sağlayan algısal bir açıklıktan doğar (Sungur, 1997:37).

I.4. Yaratıcı Bireyin Özellikleri

Yaratıcı bireyin özelliklerini tanımlamak tıpkı yaratıcılığı tanımlamak kadar zordur. Çünkü her iki konu da kompleks bir yapıya sahiptir ve bu konularla ilgili pek çok görüşle karşılaşmak mümkündür. Yapılan literatür taraması ve kaynakların incelenmesi sonucu (Torrance,1962;Yavuzer,1996;Rouquette,1992;Sungur,1997) yaratıcı bireyin ortak özelliklerinin şu şekilde tanımlanabilir: Yaratıcı bireyler; hayal gücü gelişmiş, maceracıdırlar. Empatik davranırlar, idealist, yeniliklere açık, meraklı, cesur, kararlı, duyarlı, kendisi ile barışık, yalnızlıktan hoşlanan, karar vermede bağımsız, sezgileri güçlü ve çalışkandırlar. Kompleks ve alışılmamış şeyleri tercih ederler. Hata yaptıklarında özeleştiri yapabilirler. Sosyal iletişimi güçlü, heyecanlarını yitirmeyen, dış uyarıcılara karşı açık, başkalarının görüşlerine saygı duyan, baskı altına alınmayı reddeden, kendi potansiyelinin farkında, özgüveni yüksek, mizah anlayışı güçlü, geleceği yordayabilen, disiplinli bir şekilde amaçlarına ulaşmak için çaba gösteren, dikkatli, çok yönlü, risk almaya ve yeniliği araştırmaya eğilimli bireylerdir.

Özcan (2000)'a göre, yaratıcı bireyler çeşitli özelliklere sahiptirler. Yaratıcı kişiler kendi inançları, kanaatleri ve arzularıyla uyum içinde olan konularla değil, uyuşmayanlar üzerinde daha fazla dururlar. Bu davranışlarıyla yerine göre mevcut kültürle çatışmaya girebilirler. Zihinleri sürekli karmaşık düşüncelerle meşguldür ancak önemli olanla önemli olmayanı ayırabilme özelliğine sahiptirler. İradesine sahip, kendini aşmak isteyen ve kendi güçlerinin farkında bireylerdir.

Özden (2005)'e göre yaratıcılık özelliklerine sahip olan öğrencilerin tanınması ve yaratıcılık potansiyellerinin geliştirilmesinde öğrencilere yardımcı olunması için bazı kişilik özellikleri aşağıda sıralanmıştır:

- Kendine güveni tamdır, risk almaktan çekinmeyen,
- Enerjisini sürekli canlı tutabilen, maceracı,
- İdealist ve aynı zamanda meraklı,
- Oyun oynamayı seven, şakacı, mizahi yönü güçlü,
- Kendi başına kalmayı seven,
- Artistik ve estetik ilgilere sahip,
- Farklı, gizemli ve kompleks şeyleri seven, yenilikleri takip eden,
- Düşünerek ya da düşünmeden ani davranabilen bireylerdir.

Sonuç olarak yaratıcı kişiliğe sahip olan kişi birçok özelliği bünyesinde barındırabilir. Bu özelliklerin hiçbirini göstermeyen yani yaratıcı kişilik özelliklerine sahip olmayan birey yoktur. Herkes az ya da çok yaratıcı kişilik özelliklerini taşır. Ancak önemli olan bireyin yaratıcılık potansiyelini ortaya koyabileceği uygun ortamlarda yaşantılar geçirmesini sağlamaktır.

I.5. Yaratıcılığın Engelleyicileri

Her birey kendi potansiyelini ortaya koymak adına yaratıcılığını kullanmak ister ancak bu her zaman mümkün olmayabilir. Yıldırım (1998)'a göre yaratıcı düşünmenin önündeki engel mantıksal düşünmenin baskın olması ya da zamanından önce devreye girmesidir.

Yaratıcılığın önündeki engelleri ; bireysel, kültürel ve eğitimsel engeller olarak açıklanmak mümkündür.

Bireysel engeller olarak, kendine güvenmeme, hata yapmaktan ve eleştirilmekten korkma, duygusal sıkıntılar, kalıplaşmış düşüncelerden kurtulamama gibi davranışlar gösterilebilir (Tezci, 2002).

Kültürel engeller arasında öncelikle ailenin ve toplumun beklentileri, baskıları yer alır. Bireyin davranışlarını, düşüncelerini toplumun kendi içinde oluşturduğu yazılı olmayan kurallar, gelenek ve görenekler, hayal kurmanın gereksiz olduğuna ilişkin tutumlar sınırlandırır.

Yaratıcılığın önündeki eğitimsel engeller arasında; derslerin yaparak yaşayarak değil, ezbere yönelik ve genelde öğretmen merkezli olarak işlenmesi, öğretmenin sınıftaki otoriter ve baskıcı tutumu ilk akla gelenlerdir.

I.6. Yaratıcı Düşünme ve Eğitim

“Eğitim, bireyde içsel yada dışsal, bir yaşantı sonucunda bilişsel, duyuşsal ve devinişsel kazanımları; istendik yönde hayata hazırlayıcı ve kalıcı bir şekilde kazandırma, geliştirme sürecidir” (Gelen, 2005:17).

Yaratıcı düşünme, daha önce aralarında ilişki kurulmamış nesnelere ya da düşünceler arasında ilişki kurulmasıdır. Burada göz önünde tutulması gereken nokta,

yaratıcı düşünmenin zaten varolan nesnelere ve düşüncelerden yola çıktığıdır (Rawlinson, 1995:20).

Yaratıcılık eğitiminin amacı, insanoğlunun yaratıcı potansiyelini ortaya koyabilmesi için gerekli yaşantıları sağlamaktır. Sağlıkta, sosyal alanlarda, fen ve matematikte özgün ve yaratıcı buluşlar insan yaşamını kolaylaştıracağından her seviyedeki eğitim, öğrencilerin yaratıcılıklarını geliştirmeye yönelik programlar içermelidir (Özden, 2005).

Gordon (1944), “ Yaratıcılık öğrenilebilen, geliştirilebilen bir güçtür.” der. O zaman okullarımıza çok büyük görevler düşer. Yaratıcı eğitimin amacı , önceki kuşakların yaptıklarını yinelenmek değil, bunların üzerine bir şeyler koyabilmek, tasarıya, yaratıcılığa, düşünmeye, özgünlüğe, meraka, buluşa, araştırmaya yönelmektir. Bireyin önüne konulmanın ezberlemesi değil, sorgulamayı öğrenmesi önemlidir (Çellek, 2002: 4).

Sönmez (1995)'e göre eğitim ortamları, bireyin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmeye katkı sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Öğrencilere problemin farkına varabilecekleri, sınıyabilecekleri ve grup çalışmasına imkân verecek bir eğitim ortamı sağlanmalıdır. Öğrencinin yaratıcılığını engelleyecek değişkenler ortamdaki kaldırılmalıdır. Yaratıcılığı desteklemek için öğrencinin kendini güvende hissedebileceği ve ayrıca fikirlerini çekinmeden söyleyebileceği özgür bir ortam sağlanmalıdır.

Davis ve Rimm (1989) okuldaki yaratıcılık eğitiminin yedi amacından bahsetmektedir (Özden, 2005:189-190):

1. Yaratıcılık bilincinin ve yaratıcı tutumların geliştirilmesi.
2. Yaratıcılık konusunda bilgilendirme.
3. Yaratıcı öğretim etkinlikleri sunmak.
4. Yaratıcı sorun çözme yeteneğini güçlendirmek.
5. Yaratıcı kişilik özelliklerini kuvvetlendirmek.
6. Yaratıcı düşünme tekniklerini öğretmek.
7. Yaratıcı yetenekleri geliştirecek alıştırmalar sunmak.

Okuldaki yaratıcılık eğitiminin amaçlarına ulaşmak için; öğrencileri merkeze alan, problem çözme becerilerini geliştiren, ıraksak düşünme yetenekleri üzerine vurgu yapan, psikolojik açıdan güvenli, öğrenenleri sınırlandırmayan bir ortam hazırlanması önemlidir (Tezci ve Dikici, 2003: 259).

I.7. Yaratıcı Düşünme ve Öğretim

Eğitim ve öğretim etkinliklerinin temel amacı; öğrencilerde öğrenmeyi sağlamak olduğuna göre, bu etkinliklerin kilit noktasını öğrenciler oluşturuyor demektir. Ancak eğitim sürecine bakıldığında okullarda, akademik başarı ön plana çıkarılmakta ve akademik olarak başarı gösteren bireyler daha çok desteklenmekte, ödüllendirilmekte ancak yaratıcılıkları göz ardı edilmektedir. Bu noktadan hareketle, eğitim etkinliklerinin yerine getiren öğretmenler, öğrencilerinin yaratıcılıklarını ortaya çıkarabilmeleri için onlara rehberlik etmeli ve destek olmalıdırlar. Toplumların gelişmesi açısından, akademik olarak başarılı bireylere gereksinim olduğu kadar, yaratıcı düşünme becerisine sahip bireylere de ihtiyaç vardır (Erdoğan, 2006: 97).

Öğretmenlerin öğrencilerinde yaratıcılığı geliştirebilmeleri için, kendilerinin yaratıcı bir kişiliğe sahip, öğrenciler için uygun bir model olmaları gerekmektedir. Öğretmenler, akıcı, esnek ve orijinal bir düşünme gücüne sahip olsun ki öğrencileri yaratıcılığa yönlendirecek bir öğretme-öğrenme ortamı düzenleyebilsinler ve yaratıcılığın gelişimine katkıda bulunabilsinler. Özellikle, öğrencilerin ilgilerini, gelişim özelliklerini merkeze alan, öğrencinin aktif, araştırmacı ve sorgulayıcı olmasına, problem çözmesine önem veren, öğrenci düşüncelerini ön plana çıkaran bir öğretmen yaratıcılığı her yönüyle desteklemiş olur. Öğretmen; öğrencilerini tanıyıp, onların ilgilerine, gelişim özelliklerine ve ihtiyaçlarına uygun etkinlikler düzenleyip uygulayabilmelidir. Bu durumda, öğretmen sınıfındaki öğrenci sayısı kadar çeşitlilikte etkinlik planlayabilecek bir yaratıcılığa sahip olmalıdır (Yenilmez ve Yolcu, 2007: 97-98).

Ayrıca öğretmen, yaratıcılığın gelişmesini sağlayacak bir sınıf ortamı oluşturmalı ve öğrenciler arasındaki farklılığa karşı hoşgörülü ve saygılı yaklaşmalıdırlar. Sınıfta demokratik bir tutum sergilenmelidir (Yıldırım, 1998:241). Eşitlik ve adalet ilkesinin uygulandığı ve demokrasiyi uygulayan bir sınıfta daha çok yaratıcılık vardır (Cüceloğlu, 1997:15).

Rogers (1982:141-142)'a göre, bir öğretmen öğrencileri için eğitim ortamını hazırlamadan önce şu soruları kendi kendine sormalıdır: (1) Öğrencilerimin yaratıcı düşünme becerilerini besleme tevazusu ve cesaretini gösterebilir miyim? (2) Bazen sinir bozan, bazen meydan okuyan, bazen ilginç ve bazen aptalca olan yaratıcı fikirleri kabul etme insanlık ve toleransına sahip miyim? (3) Yaratıcı kişilere, fikirlerini açıklayacağı bir ortam oluşturabilir miyim? Rogers'a göre, her öğretmen bu soruları kendine sorarak işe

başlamalı ve eğitim programlarında yaratıcı düşünmeyi destekleyecek şekilde bir yol izlemelidir. İster temel eğitimde, isterse yetişkin eğitiminde olsun yaratıcı düşünme ve davranışların rutin okul hayatında göz ardı edilebileceğini savunmaktadır. Tıpkı Thomas Edison'un okula ilk başladığı yıllarda yavaş öğrendiği düşünülerek okuldan uzaklaştırılması gibi. Rogers, öğrencilerin yaratıcılığını geliştirmek için karşılıklı saygı ve özgürlüğün yaşanabileceği sınıf atmosferi sağlanması gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca bireysel yaratıcılığı desteklemek için de şiir yazma, resim yapma, buluş yapma gibi etkinlikler önermektedir.

Eğitimde, yaratıcılığın ve yaratıcı düşünmenin desteklenmesi için başta öğretmenler olmak üzere eğitim- öğretim programlarına görevler düşmektedir.

I.8. Yaratıcı Düşünme Teknikleri

“Yaratıcı düşünme tekniklerinin kaynağı, yaratıcı buluş ve düşünce sahibi olarak tarihe geçen bazı insanların kullandıkları yüksek düzeyde düşünme teknikleridir. Böylece yaratıcı bireyler tarafından farkında olmadan, bilinçsizce kullanılan bu teknikler, daha sonra bilinen ve öğretilebilir teknikler olarak eğitim programlarında yer almaktadır” (Özden, 2005:195).

Bu araştırmada incelenen yaratıcı düşünme teknikleri şunlardır:

- Beyin Fırtınası
- Nitelik Sıralama
- Sinektik
- Yaratıcı Drama

I.8.1. Beyin Fırtınası

Alex Osborn tarafından geliştirilen beyin fırtınası grup halinde fikir üretmek için yapılır. “ Yargılamayı geciktirme” ve “Diğer katılımcıların fikirleriyle çağrışım yapabilme” olanağı sağladığı için yaratıcılığa katkısı vardır (Yıldırım, 1998:61).

Güleryüz (2001)’e göre beyin fırtınası, bir konuya çözüm getirmek ve hayal yoluyla düşünce ve fikir üretmek için kullanılan yaratıcı bir tekniktir. Yeni fikirler “fırtına gibi” sunulduğu için bu adı almıştır ve bu tekniğe “ Buluş Fırtınası”da denilmektedir. Beyin fırtınasında bir konu, olumsuz sorularla da ele alınarak uygulanırsa buna “ters beyin fırtınası” denir.

Beyin fırtınası etkinliğinin, yaratıcı düşünme ve inceleme sağlanması için dört temel koşulu sağlaması gerekir (Özden, 2005:198):

1. Beyin fırtınası esnasında öğrencilerin fikirleri asla eleştirilmemelidir.
2. Beyin fırtınası esnasında öğrencilerde sınırsız düşünme özendirilmelidir. Öğrenciler ilginç, yeni, farklı fikirler üretmeye teşvik edilmelidir. Fikirlerin, acayip, alışılmadık olmasının çekinilecek bir durum yaratmadığını aksine bu tür fikirlerin problemlere yeni çözüm yolları bulmak için önemli olduğunu bilmesi gerekir.
3. Beyin fırtınası esnasında öğrencilerin fikirlerinde genellikle nitelik yerine nicelik aranmalıdır. Çünkü ne kadar çok sayıda fikir üretilirse probleme iyi bir çözüm bulma olasılığını artacağını bilmelidir. Öğrenciler çok sayıda fikir üretmeleri yönünde cesaretlendirilmelidir.

4. Beyin fırtınası esnasına öğrenciler birbirlerinin fikirlerinden esinlenerek değişik kombinasyonlar oluştururlar. Yeni kombinasyonlarla öğrencilerin düşünme listesindeki fikirler daha da çoğalır.

I.8.2. Nitelik Sıralama

Crawford (1978) tarafından geliştirilen bu yaratıcı eğitim tekniğinde, eşyanın nitelikleri ve bu niteliklerin geliştirilmesi için gerekenler sıralanır. Nitelik sıralaması yapılırken mutlaka, o şeyin kalitesini arttırıcı bir şeylerin ya da ondan esinlenerek başka bir ürünün ortaya çıkması gerekir. Bu özelliğiyle, nitelik sıralama bir yaratıcı düşünme tekniğidir (Özden, 2005).

Örneğin; 5. sınıf Sosyal Bilgiler çalışma kitabında yer alan “Siz Bir Bilim İnsanı” etkinliğinde öğrencilere nitelik sıralama tekniği uygulanabilir. Öğrencilere kendilerini bir bilim insanı gibi düşünüp bilgisayarın kullanım alanlarını genişletilebilmesi için neler yapılabilir? Bilgisayarda kullanım kolaylığı sağlamak için ne gibi nitelikleri değiştirilmelidir? gibi sorular yöneltilerek öğrencilerin yaratıcı fikirler üretmesi sağlanabilir.

I.8.3. Sineklik (Benzetme)

İnsanoğlunun icat ettiği birçok alet, makine, sistem, ürün aslında ya direkt olarak doğadan ya da çevresindeki nesnelere analogi yapılarak, yani benzeştirilerek veya onlardan esinlenerek geliştirilmiştir (Özözer, 2004:135).

Sinektik tekniği farklı ve görünürde birbiriyle ilgisiz ve farklı elemanları, sistemli biçimde bir araya getirmeye dayanır. Bu teknikte benzetmeler ve mecazlar kullanılır. Teknik, 1944 yılında Gordon'un grup ve bireysel yaratıcılık çalışmalarından doğmuştur (Sungur, 1997:263).

Birbiriyle alakasız parçaları bir araya getirme anlamını taşıyan bu teknik yaratıcı bireylerin farkında olmadan, bilinçsizce kullandıkları yöntemlerden biridir. Temeli anolojiye (fikirleri başka ortamlara aktarma) dayanan Sinektik'in üç yöntemi vardır (Özden, 2005:199-200):

1. Doğrudan Anoloji: Bu yöntemde bireyden, sorunu tabiattaki canlıların çözdüğüne benzer bir şekilde çözmesi istenir.
2. Kişisel Anoloji: Bu yöntemde bireyden kendisini bir obje ya da bir canlının yerine koyması istenir. Bu şekilde düşünmesi sağlanan birey, söz konusu olan obje ya da canlı olduğunu düşünerek bir çok yaratıcı çözüm yolu üretebilecektir.
3. Fantazik Anoloji: Bir çeşit arzu ve temenniler listesi çıkarmayı ön gören bir tekniktir. Fantazik analogide amaç, bireyin hayal gücünü kullanmasını sağlamaktır.

I.8.4. Yaratıcı Drama

Yaratıcı drama, bir grup çalışması içinde, öğrencilerin bir yaşantıyı, bir kavramı, ders ünitelerinden belli konu ya da temaları yaşayarak, canlandırarak, oynayarak öğrenmelerini sağlayan bir süreç, eğitsel bir ortamdır. Burada eski bilgiler yeniden gözden geçirilir, sorgulanır, yeni bilişsel ve duyuşsal örüntüler içinde pekiştirilir (MEB,1999:10).

San (1991)'a göre yaratıcı drama, doğaçlama, rol oynama vb. tiyatro ya da drama tekniklerinden yararlanarak, bir grup çalışması içinde, bireylerin bir yaşantıyı, bir olayı, bir fikri, kimi zaman bir soyut kavramı ya da davranışı, eski bilişsel örüntülerin yeniden düzenlenmesi yoluyla gözlem, deneyim, duygu ve yaşantıların gözden geçirildiği süreçlerde anlamlandırılması, canlandırılmasıdır.

Yaratıcı dramının okul öncesinden başlayarak öğretimin tüm kademelerinde kullanılması öğrencilerin çok boyutlu sosyal ve kültürel kimlik kazanmasına yardımcı olur. Böylece öğrenciler, yaşama daha iyi hazırlanacak ve kendisi ile başka insanlar arasındaki benzerlikleri keşfedecek ve insanlığın ortak kültür değerlerinin farkına varacaktır (Sungur, 2001:81-82).

Yaratıcılığın eğitimle geliştirilebileceği görüşü temel alındığında , drama bireylerin içlerindeki yaratıcı cevheri açığa çıkarmada işe koşulabilir (Üstündağ, 2005:88). Eğitimde yaratıcı dramının amaçlarını şu şekilde özetleyebiliriz: Öğrencilerin hayal gücünü geliştirme, bağımsız düşünmeyi sağlama, dil ve iletişim becerilerini geliştirme, farklı olay ve durumlarla ilgili deneyim kazandırma, empati kurmayı öğrenme, çevresini tanıma, kendine olan güven duygusunu geliştirme, birlikte çalışma alışkanlığı kazandırma (MEB, 1999: 23-25).

I.9. İlgili Araştırmalar

Justo (2008), 5 yaşındaki öğrencilere benlik kavramı ve devinişsel yaratıcılık üzerine deneysel bir çalışma yapmıştır. Torrance (1980) tarafından geliştirilen yaratıcı düşünme testi ile devinişsel yaratıcılık ölçülmüştür. Benlik kavramı, Villa ve Azumendi

(1992) tarafından geliştirilen test ile ölçülmüştür. Öntest ve sontestler karşılaştırıldığında deney grubu lehine sonuç çıkmıştır. Gözlenen bu sonucun erken yaşlarda verilen eğitim düzeyinin yaratıcılığa ve benlik tasarımına katkısından kaynaklandığı belirtilmiştir.

Chiou ve Wu (2008), yaratıcı performans ile bilişsel gelişim düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma 19 yaş ile 26 yaş arasındaki kolej öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Öğrencilerin yaratıcı performanslarını ölçmek için Iraksak Düşünme Testi (DTT) uygulanmıştır. Öğrencilerin formal, görel ve diyalektik düşünme gibi biliş stillerini belirlemek için Sosyal Pradigma Tutum Ölçeğini kullanmışlardır. Diyalektik ve görel düşünme biçimi ile yaratıcı performans arasında pozitif bir ilişki, formal düşünme ile yaratıcı performans arasında negatif bir ilişki saptanmıştır. Beklenen aksine informal düşünen bireyler, formal düşünen bireylerden yaratıcılığın tüm boyutlarında daha yüksek puanlar elde etmişlerdir. Buna ek olarak yapılan Manova analizi sonuçları da elde edilen diğer sonuçları desteklemektedir. İnfomal düşünme ile yaratıcılık arasında ilişki olduğu açıklanmıştır.

Karwowski ve Soszyoski (2008), çoğunluğu bayanlardan oluşan 47 üniversite öğrencisinin yaratıcılıklarını geliştirebilmek için rol oynama eğitimi vermişlerdir. Eğitim iki formda uygulanmıştır. Birincisi 1 günlük 8 saatten oluşan bir oturum, ikincisi 2 saatlik periyotlarla 4 oturum şeklinde uygulanmıştır. Her iki oturumda da toplam 8 saatlik bir eğitim verilmiştir. Bu eğitimlerin etkililiğini değerlendirmek için 2 tane yaratıcılık testi kullanılmıştır. Urban ve Jellen tarafından geliştirilen Yaratıcı Düşünme Testi-Resim Üretme (TCT-DP) formu, diğeri Kujawski tarafından geliştirilen Yaratıcı İmgelem Testi (TCI)'dir. Öntest ve sontest sonuçları kıyaslandığında deney grubu lehine TCT-DP testi

sonuçlarının istatistiksel anlamda önemli ölçüde arttığını ve TCI ölçeğinin sonuçlarına göre akıcılık ve orjinalliğinin değiştiği belirlenmiştir.

Besançon ve Lubart (2008), çocukların değişik öğrenme ortamlarında yaratıcılıklarının değişip değişmediğini araştırmışlardır. Yaptıkları boylamsal çalışmada, ilkokul düzeyindeki 210 öğrenciyi 2 yıl süreyle geleneksel ve alternatif pedagojik yaklaşımla yönlendirmişlerdir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, çocukların yaratıcılık performanslarının pedagojik yaklaşımlardan etkilendiği, alternatif pedagojik yaklaşımların yaratıcılığı çoğu Montessori okulunda birinci yıldan ikinci yıla pozitif yönde değiştirdiğini ve çocukların yaratıcılıklarının sadece yaklaşımdan yaklaşıma değil okul tipinde tipine de değiştiği sonuçları çıkarılmıştır.

Palandökenlier (2008), araştırmasında ilköğretim Sosyal Bilgiler dersi çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerin yaratıcı düşünme becerisi açısından değerlendirilmesini yapmıştır. Araştırmada 4. ve 5. sınıf düzeyinde yirmi ikişer Sosyal Bilgiler dersi çalışma kitabı kullanılmıştır. Sosyal Bilgiler dersi çalışma kitaplarında bulunan özellikle yaratıcı düşünme açısından anlamlı görülen etkinlikler seçilerek incelenmiştir.

Araştırmanın sonucunda öğrenci ürünleri incelenerek 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersi çalışma kitabında önerilen etkinliklerden “Kahraman Askerlerimiz” ve “Hikaye Yazıyorum” başlıklı etkinlikler yaratıcılığın akıcılık, esneklik ve özgünlük boyutlarında etkili olduğu saptanmıştır. “Para” ve “ Fotoğraf İnceleyelim” başlıklı etkinliklerin ise yaratıcılığın akıcılık ve esneklik boyutlarında etkili olduğu görülmüştür. 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi çalışma kitabında önerilen etkinliklerden “Siz Bir Bilim İnsanıyız” başlıklı

etkinlikler yaratıcılığın akıcılık, esneklik ve özgünlük boyutlarında etkili olduğu belirlenmiştir. “Fotoğraflar” başlıklı etkinliğin yaratıcılığın akıcılık ve esneklik, “Gölge Oyunu” etkinliği akıcılık ve özgünlük, “Geçmiş Yolculuk” , “Ne Yapabiliriz?” ve “Başbakan Sen Olsaydın” etkinliklerinden yaratıcılığın esneklik boyutu açısından diğer etkinliklere göre daha etkili oldukları görülmüştür. Ayrıca araştırma kapsamında 11 sınıf öğretmeni ile yapılan görüşmelerde, ders-konu süresi, sınıfların kalabalıklığı, araç-gereç eksikliği, öğrenci seviyelerinin farklı oluşunun yeterince göz önünde bulundurulmaması, kimi etkinliklerin kendileri ve öğrencileri tarafından anlaşılması gibi sıkıntılar yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Güngör (2006), yaratıcı düşünme tekniklerinin kullanımının lise ikinci sınıf Coğrafya dersi Türkiye'nin iklimi ünitesinin öğretiminde öğrencilerin başarıları ile yaratıcılıkları arasında ilişki değerlendirilmiştir. Ankara Lisesi ikinci sınıf öğrencilerinden 75 öğrenciye Türkiye'nin iklimi ünitesine ait başarı testi ve “Ne Kadar Yaratıcısınız?” testi uygulanmıştır. İki ayrı (Yaratıcı düşünme teknikleri ve öğretmen merkezli) modelini uygulandığı deney ve kontrol grubu öğrencilerine Türkiye'nin iklimi ünitesi testine ait başarı puanlarının deney öncesinden sonrasına anlamlı bir fark yarattığı tespit edilmiştir. Ayrıca iki ayrı öğretim yaklaşımını uygulandığı deney ve kontrol grubu öğrencilerinin yaratıcılıklarının deney öncesi ve sonrasında anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur.

Atik (2006), yeni ilköğretim birinci kademe Sosyal Bilgiler programının yaratıcı düşünmeyi nasıl ele aldığını incelemiştir. Konya İli Akşehir İlçesi'nde farklı ilköğretim okullarında görev yapan, 4. sınıfı okutan 6 öğretmen ve 5. sınıfı okutan 6 öğretmen olmak üzere toplam 12 öğretmenle görüşmeler yapmıştır. Araştırmanın

sonuçlarına göre, yeni sosyal bilgiler program ve ders kitaplarının yaratıcı düşünmenin gelişmesine katkı sağladığı; ancak programın yaratıcılığı derinlemesine bildiği varsayılan öğretmenler düşünülerek hazırlandığından, yaratıcı düşünme becerisinin öğrencilere nasıl kazandırılacağı hakkında yeterince bilgi ve etkinliklere yer verilmediği görülmüştür.

Aksoy (2005), fen eğitiminde yaratıcı düşünme temelli bilimsel yöntem sürecine dayalı öğretimin akademik başarı, yaratıcılık ve tutum düzeylerini incelemiştir. Çalışmada deney grubunda, yaratıcı düşünme temelli bilimsel yöntem sürecine dayalı bir yaklaşım izlenirken, kontrol grubunda geleneksel yaklaşım izlenmiştir. Çalışmaya katılan 49 öğrenciye akademik başarı testi, Torrance Yaratıcı Düşünme Testi Şekilsel Formu ve Fen Bilgisi dersine yönelik tutum ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda; yaratıcı düşünme temelli bilimsel yöntem sürecine dayalı fen öğretiminin, öğrencilerin; yaratıcı düşünme düzeylerini arttırdığı akademik başarı düzeylerini geliştirdiği, Fen Bilgisi dersine yönelik tutum düzeylerini arttırdığı belirlenmiştir.

Sezgin (2004), Konya İli Selçuklu İlçesi'nde okul öncesi eğitimine devam eden 5-6 yaşlarındaki 80 çocuğun yaratıcı düşüncelerine çeşitli değişkenlerin etkisini belirlemek için Torrance Yaratıcı Düşünme Testi Şekilsel Form A uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda; yaratıcılığın boyutları ile çocukların yaşları, cinsiyetleri, ailenin gelir düzeyi, sınıf mevcudu arasında anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır. Ancak çocukların kardeş sayıları ile yaratıcılığın esneklik boyutu arasında anlamlı bir ilişki görülmüştür. Ayrıca babanın eğitim düzeyi, kaçınıcı kardeş olma gibi değişkenlerde de yaratıcılığın boyutları ile anlamlı bir ilişki olduğu belirtilmiştir.

Akçum (2005), araştırmasında 5-6 yaş çocukların yaratıcılık ve öğrenime hazır oluş düzeylerine okul öncesi eğitimin katkısını incelemiştir. Konya İli Doğanhisar İlçesi'ndeki 60-72 aylar arasındaki okul öncesi eğitim almış 50 çocuk ile okul öncesi eğitim almamış toplam 100 çocuğa Torrance Yaratıcı Düşünme Testi ve Metropolitan Olgunluk Testi uygulamıştır. 5-6 yaş çocuklarının yaratıcılık ve öğrenime hazır oluş düzeylerinde okul öncesi eğitimin etkili olduğu tespit edilmiştir. Yaratıcılık ve öğrenime hazır oluş düzeylerinde cinsiyet, anne-babanın sosyo-ekonomik durumlarının etkileri incelenmiş, farklı sonuçlar elde edilmiştir. Araştırmanın sonucunda, yaratıcılık ve öğrenime hazır oluş düzeyleri arasında anlamlı bir korelasyon bulunmuştur. Okul öncesi dönemde 5-6 yaş çocuklarının yaratıcılık gelişim desteklenerek öğrenime hazır oluş düzeyleri artırılabilir sonucu elde edilmiştir.

Özalp (2005), Torrance Yaratıcı Düşünme Testi-Resim Üretme (TCT-DP) formunun Türkçe versiyonunu hazırlayarak testi devlet ve özel ilköğretim okullarında öğrenim gören 6-10 yaş arası 400 öğrenciye uygulayarak güvenirlik ve geçerlilik analizlerini yapmıştır. Araştırmanın sonucunda elde edilen bulgulara göre, Yaratıcı Düşünme Testi-Resim Üretme (TCT-DP) Türkçe versiyonunun kullanılabilirlik ve güvenirliğe sahip olduğu belirtilmiştir.

Tezci (2002), oluşturmacı öğretim tasarımı uygulamasının ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin yaratıcılıklarına ve başarılarına etkisi konulu doktora tezinde 70 öğrenci ile 4 ay 20 günlük çalışma yapmıştır. Araştırma için öntest-sontest kontrol grup deney deseninden yararlanılarak deney deseni oluşturulmuştur. Deney grubunda oluşturmacı öğretim tasarımı, kontrol grubunda ise geleneksel yöntem uygulanmıştır. Araştırmada

öğrencilerin sözel yaratıcılıklarını ölçmek için Torrance Yaratıcı Düşünme Testi (TYDT) Sözel A formu kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda yaratıcılıkla ilgili olarak; yaratıcılık öntestinde gruplar arasında anlamlı bir fark görülmemiştir. Kontrol grubu yaratıcılık öntest- sontest arasında yapılan karşılaştırmada sontest lehine anlamlı farklılık bulunmuştur. Deney grubu yaratıcılık öntest- sontest arasında yapılan karşılaştırmada sontest lehine anlamlı farklılık bulunmuştur. Yaratıcılık sontestinde gruplar arasında yapılan karşılaştırma da deney grubu lehine anlamlı fark bulunmuştur.

Atkınıcı (2001), ilköğretim eğitim programlarının yaratıcı düşünmenin gelişmesine katkısını incelemiştir. İlköğretim birinci kademe eğitim programlarında Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi programlarını ele almıştır. İlköğretim birinci kademeye devam eden öğrencilere Torrance Yaratıcı Düşünme Testi (TYDT) uygulanarak, öğrencilerin yaratıcı düşünme gelişim düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. Birinci sınıf çalışma grubu TYDT uygulanmasında, beşinci sınıflar çalışma grubunda anlamlı düzeyde başarılı bulunmuştur. Bu bulgulara göre ilköğretim birinci kademe uygulanan Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi programları yaratıcı düşünmeyi istenilen düzeyde geliştirici nitelikte bulunmamıştır.

II. PROBLEM

Bu bölüm, problem cümlesini, alt problemleri, araştırmanın amacı ve önemini, araştırmanın temel sayıtlılarını, sınırlılıklarını içermektedir.

II.1. Problem Cümlesi

Hatay İli İskenderun İlçe merkezindeki ilköğretim okullarında 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde yaratıcı düşünme becerisi kazandırılırken yapılan uygulamalar hakkında öğretmen ve öğrenci görüşleri nelerdir?

II.1.1. Alt Problemler

1. 5. sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisini geliştirmek için yaptıkları etkinliklere ilişkin görüşleri nelerdir?
2. 5. sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin yaratıcı düşünmelerini sağlamak amacıyla sınıf içi iletişimi ve sınıf yönetimini nasıl düzenledikleri hakkında görüşleri nelerdir?
3. 5. sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersini işlerken demografik özelliklerine göre farklılaşma durumu nasıldır?
4. 5. sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisini geliştirmek için yaptıkları etkinliklerde karşılaştıkları sorunlara ilişkin görüşleri nelerdir?
5. 5. sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde yaratıcı düşünme etkinlikleri hakkındaki görüşleri nelerdir?
6. 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin değerlendirmeleri nasıldır?

7. 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersini değerlendirmeleri demografik özelliklerine göre farklılaşma durumu nasıldır?
8. 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersindeki yaratıcı düşünme etkinlikleri hakkındaki görüşleri nelerdir?

II.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırma; 5. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersinde yaratıcı düşünme becerilerinin kazandırılması ile ilgili öğretmen ve öğrencilerin görüşlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Bu araştırma: İlköğretim 5.sınıf Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan yaratıcı düşünme becerisinin kazanılması gerekliliğine vurgu yaparak yaratıcılığın öneminin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olması, İlköğretim 5.sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde yaratıcı düşünme becerilerinin kazandırılmasına yönelik yaptıkları çalışmaların ortaya konulması, İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin yaratıcı düşünme becerisinin kazandırılırken yapılan etkinlikler hakkındaki görüşlerinin ortaya çıkarılması bakımından önemlidir.

II.3. Araştırma İle İlgili Sayıtlar

1. Araştırmacının öğretmenlere uyguladığı anket sorularına, öğretmenlerin içtenlikle cevap verdikleri ve gerçeği yansıttıkları varsayılmaktadır.
2. Araştırmacının öğrencilere uyguladığı anket sorularına, öğrencilerin içtenlikle cevap verdikleri, gerçeği yansıttıkları varsayılmaktadır.

II.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. 2007-2008 öğretim yılı, Hatay İli İskenderun İlçe merkezinde bulunan ilköğretim okullarında görevli 5. sınıf öğretmenleriyle sınırlıdır.
2. 2007-2008 öğretim yılı, Hatay İli İskenderun İlçe merkezinde bulunan ilköğretim okullarına devam eden 5. sınıf öğrencileriyle sınırlıdır.
3. Hatay İli İskenderun İlçe merkezinde bulunan ilköğretim 5. sınıf öğretmen ve öğrencilerinin anket sorularına verdikleri yanıtlarla sınırlıdır.
4. Araştırmaya katılan öğretmenlerin demografik özellikleri terimi; yaş, cinsiyet, kıdem yılı, en son mezun olunan okul, hizmet içi eğitim alma durumu, hizmet içi eğitime ihtiyaç, çalışılan okulun yeri ile sınırlıdır.
5. Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özellikleri terimi; yaş, cinsiyet, annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu, okul öncesi eğitim durumu, aynı öğretmenle birlikte geçirilen süre ile sınırlıdır.

III. YÖNTEM

Bu çalışma; var olan durumu saptamak için tarama modeli kullanılan betimsel bir çalışmadır.

III.1. Evren

Hatay İli İskenderun İlçe merkezinde bulunan, devlet ve özel ilköğretim okullarında görevli sınıf öğretmenleri ile bu ilköğretim okullarına devam eden 5. sınıf öğrencileridir.

III.2. Örneklem

İskenderun İlçe merkezinde 4'ü özel okul olmak üzere toplam 37 tane ilköğretim okulu bulunmaktadır. Bu okullarda 5. sınıfı okutan 139 öğretmenden ulaşılabilen 60 öğretmen örneklem grubunu oluşturmuştur. Öğrencilere anket formunu uygulamak için, İskenderun İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nden yetkili kişilerin görüşleri doğrultusunda, tabakalı örneklemeyle 3 özel okul, 3 şehir merkezinde bulunan okul, 3 şehir merkezine çok yakın ilköğretim okulu seçilmiştir. Bu okullara devam eden 350 beşinci sınıf öğrencisi örneklem grubunu oluşturmuştur.

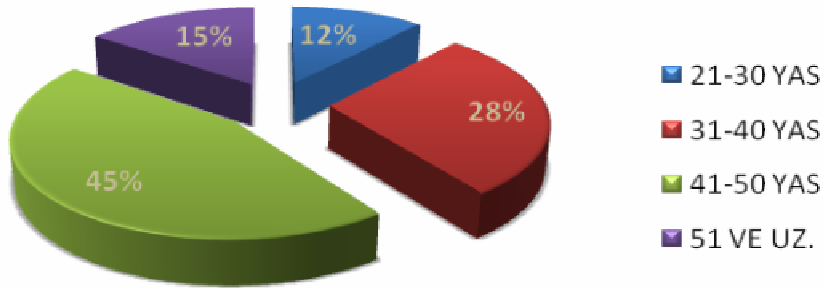
Örneklem grubunun demografik özelliklerine göre dağılımı, frekans ve yüzde tanımlayıcı istatistikleri kullanarak incelenmiştir.

Öğretmenlerin yaşlarına göre dağılımları Tablo 1’de verilmiştir. Buna göre öğretmenlerin 12’si 21-30 yaşında, % 28’si 31-40 yaşında, % 45’i 41-50 yaşında, % 15’i 51 ve üzeri yaşındadır.

TABLO 1: Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Dağılımı

YAŞ	Frekans	Yüzde
Geçer	7	11,7
21-30 YAŞ	17	28,3
31-40 YAŞ	27	45,0
41-50 YAŞ	9	15,0
51 VE ÜZERİ YAŞ		
Toplam	60	100,0

ŞEKİL 2: Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Dağılımı

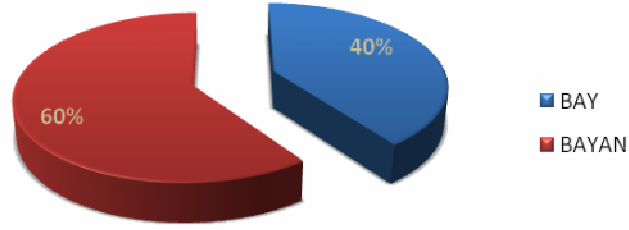

Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre dağılımları Tablo 2’de verilmiştir. Buna göre öğretmenlerin % 40’ı bay, % 60’ı bayandır.

TABLO 2: Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

CİNSİYET	Frekans	Yüzde
BAY	24	40,0
BAYAN	36	60,0
Toplam	60	100,0

ŞEKİL 3: Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

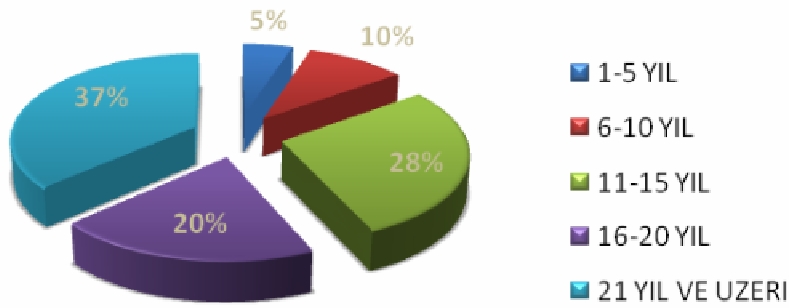

Öğretmenlerin kıdem yılına göre dağılımları Tablo 3’de verilmiştir. Buna göre öğretmenlerin % 5’inin 1-5 yıl, % 10’unun 6-10 yıl, % 28’inin 11-15 yıl, % 20’sinin 16-20 yıl, % 37’sinin ise 21 yıl ve üzeri kıdeme sahip olduğu anlaşılmaktadır.

TABLO 3: Öğretmenlerin Kıdem Yılına Göre Dağılımı

KIDEM YILI	Frekans	Yüzde
1-5 YIL	3	5,0
6-10 YIL	6	10,0
11-15 YIL	17	28,3
16-20 YIL	12	20,0
21 YIL VE UZERI	22	36,7
Toplam	60	100,0

ŞEKİL 4: Öğretmenlerin Kıdem Yılına Göre Dağılımı

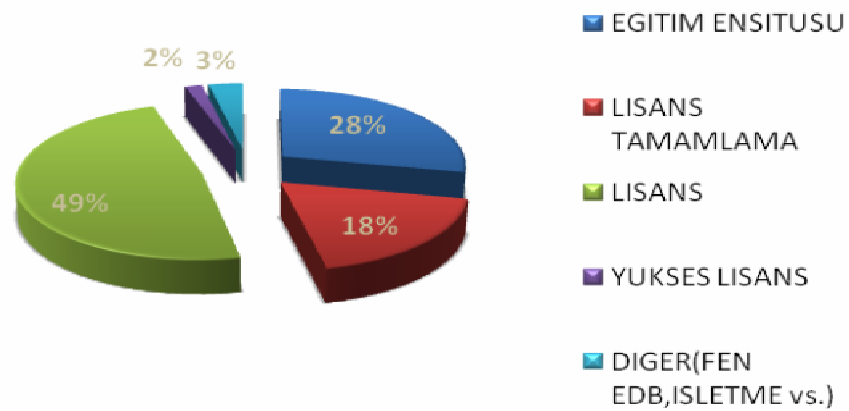
Öğretmenlerin en son okullarına göre dağılımları Tablo 4 'de verilmiştir. Buna göre öğretmenlerin % 28'inin eğitim enstitüsü, 18'inin lisans tamamlama, % 48'inin lisans, % 2'sinin yüksek lisans, % 3'ünün diğer (fen, edebiyat, işletme vs.) bölümlerde okuduğu anlaşılmaktadır.

TABLO 4: Öğretmenlerin En Son Okullarına Göre Dağılımı

MEZUN OLGUĞU OKUL	Frekans	Yüzde
EGİTİM ENSİTÜSÜ	17	28,3
LİSANS TAMAMLAMA	11	18,3
LİSANS	29	48,3
YÜKSES LİSANS	1	1,7
DİĞER (FEN EDB., İŞLETME vs.)	2	3,3
Toplam	60	100,0

ŞEKİL 5: Öğretmenlerin En Son Okullarına Göre Dağılımı

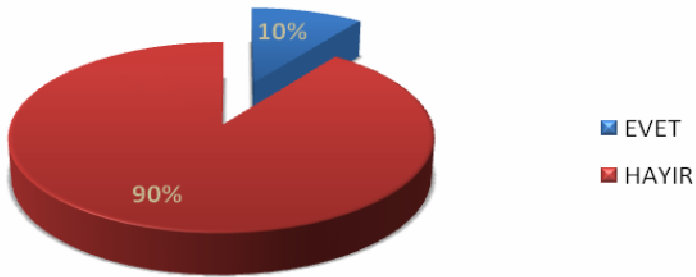

Öğretmenlerin yaratıcı düşünme ile ilgili hizmet içi eğitime katılımlarına göre dağılımları Tablo 5’de verilmiştir. Buna göre öğretmenlerin % 10’u yaratıcı düşünme ile ilgili hizmet içi eğitimi almış, %90’ı almamıştır.

TABLO 5: Öğretmenlerin Yaratıcı Düşünme İle İlgili Hizmet İçi Eğitime Katılımlarına Göre Dağılımı

HİZMET İÇİ EĞİTİM	Frekans	Yüzde
EVET	6	10,0
HAYIR	54	90,0
Toplam	60	100,0

ŞEKİL 6: Öğretmenlerin Yaratıcı Düşünme İle İlgili Hizmet İçi Eğitime Katılımlarına Göre Dağılımı

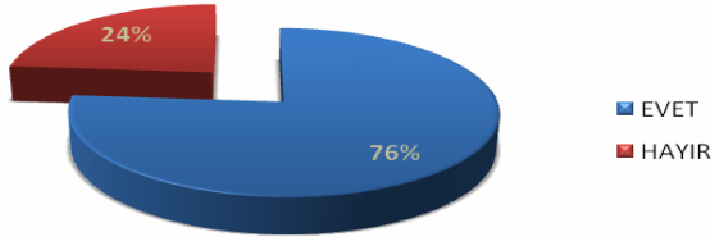

Öğretmenlerin hizmet içi eğitime gereksinimine göre dağılımları Tablo 6'da verilmiştir. Buna göre öğretmenlerin % 77'sinin hizmet içi eğitime gereksinim duyarken, % 23'ünün hizmet içi eğitime gereksinim duymadığı anlaşılmaktadır.

TABLO 6: Öğretmenlerin Hizmet İçi Eğitime Gereksinim Durumlarına Göre Dağılımı

HİZMET İÇİ EĞİTİME GEREKSİNİM	Frekans	Yüzde
EVET	46	76,7
HAYIR	14	23,3
Toplam	60	100,0

ŞEKİL 7: Öğretmenlerin Hizmet İçi Eğitime Gereksinim Durumlarına Göre Dağılımı

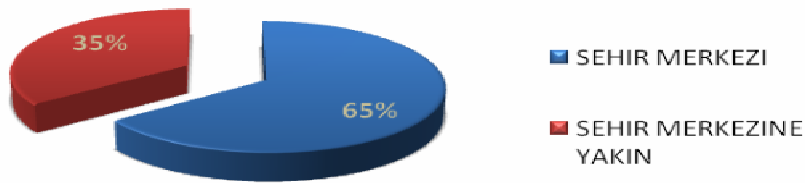

Öğretmenlerin çalışılan okulun yerine göre dağılımları Tablo 7’de verilmiştir. Buna göre öğretmenlerin % 65’inin şehir merkezinde, % 35’inin ise şehir merkezine yakın bir okulda çalıştığı anlaşılmaktadır.

TABLO 7: Öğretmenlerin Çalışılan Okulun Yerine Göre Dağılımı

ÇALIŞILAN OKUL	Frekans	Yüzde
SEHIR MERKEZI	39	65,0
SEHIR MERKEZINE YAKIN	21	35,0
Toplam	60	100,0

ŞEKİL 8: Öğretmenlerin Çalışılan Okulun Yerine Göre Dağılımı

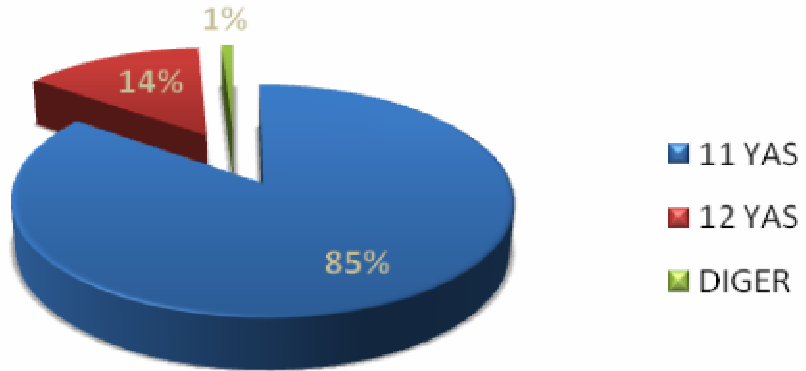
Öğrencilerin örneklem grubunun demografik özelliklerine göre dağılımı, frekans ve yüzde tanımlayıcı istatistikleri kullanarak incelenmiştir.

Öğrencilerin yaşlarına göre dağılımları Tablo 8'de verilmiştir. Buna göre öğrencilerin % 85'i 11 yaşında, % 14'ü 12 yaşın üzerinde, % 1'i diğer yaşlardadır

TABLO 8: Öğrencilerin Yaşlarına Göre Dağılımı

YAŞ	Frekans	Yüzde
11 YAŞ	298	85,1
12 YAŞ	49	14,0
DİĞER	3	0,9
Toplam	350	100,0

ŞEKİL 9: Öğrencilerin Yaşlarına Göre Dağılımı

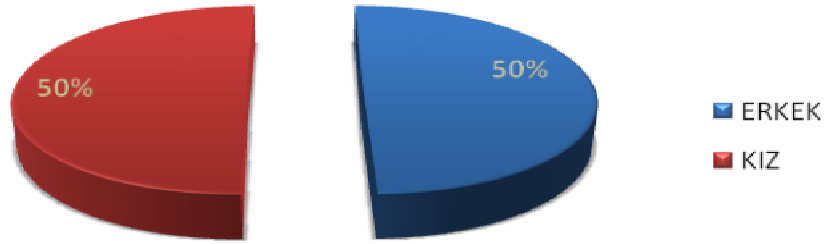

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımları Tablo 9’da verilmiştir. Buna göre öğrencilerin % 50’si erkek, % 50’si kızdır.

TABLO 9: Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

CİNSİYET	Frekans	Yüzde
ERKEK	174	49,7
KIZ	176	50,3
Toplam	350	100,0

ŞEKİL 10: Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

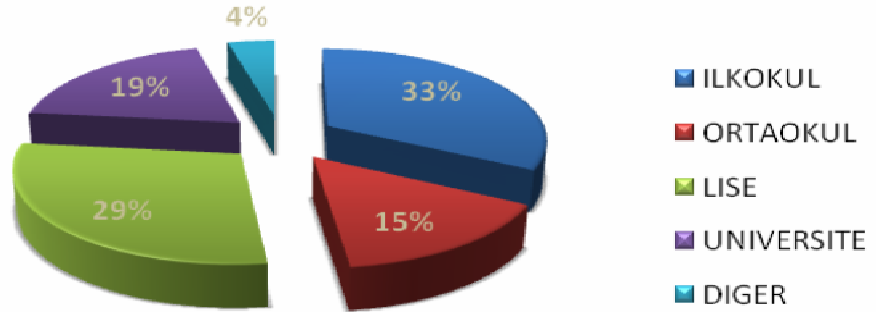

Öğrencilerin annelerinin eğitim durumlarına göre dağılımları Tablo 10'da verilmiştir. Buna göre öğrencilerin % 33'ünün annesinin ilkokul mezunu, % 15'inin ortaokul, % 29'unun lise, % 19'unun üniversite, % 4'ünün ise diğer eğitim kurumlarından mezun olduğu anlaşılmaktadır.

TABLO 10: Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

ANNENİN DURUMU	EĞİTİM	
	Frekans	Yüzde
ILKOKUL	115	32,9
ORTAOKUL	53	15,1
LISE	101	28,9
UNIVERSITE	67	19,1
DİGER	14	4,0
Toplam	350	100,0

ŞEKİL 11: Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

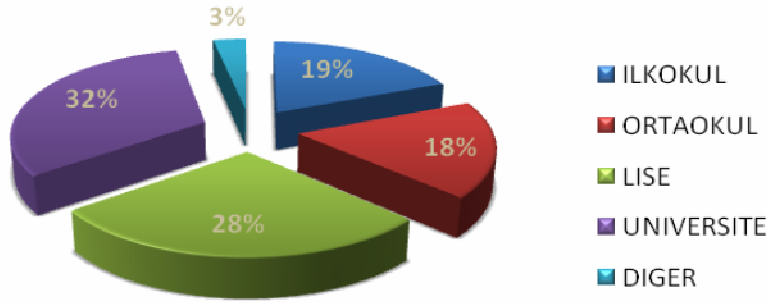

Öğrencilerin babalarının eğitim durumlarına göre dağılımları Tablo 11’de verilmiştir. Buna göre öğrencilerin % 19’unun babasının ilkokul mezunu, % 18’inin ortaokul, % 28’inin lise, % 32’sinin üniversite, % 3’ünün ise diğer eğitim kurumlarından mezun olduğu anlaşılmaktadır.

TABLO 11: Öğrencilerin Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

BABANIN EĞİTİM DURUMU	Frekans	Yüzde
ILKOKUL	66	18,9
ORTAOKUL	63	18,0
LİSE	98	28,0
UNİVERSİTE	112	32,0
DİGER	11	3,1
Toplam	350	100,0

ŞEKİL 12: Öğrencilerin Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

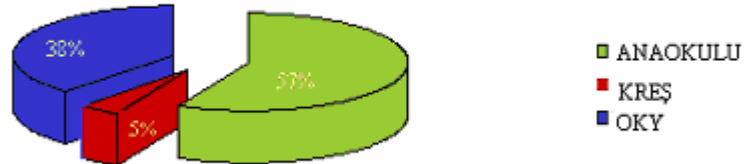
Öğrencilerin okul öncesi eğitim alma durumlarına göre dağılımları Tablo 12'de verilmiştir. Buna göre öğrencilerin % 57'si anaokulu, % 5'i kreş eğitimi almış, % 38'i ise okul öncesi eğitimi almamıştır.

TABLO 12: Öğrencilerin Okul Öncesi Eğitim Alma Durumlarına Göre Dağılımı

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM		
ALMA DURUMU	Frekans	Yüzde
ANAOKUL	200	57,1
KRES	16	4,6
OKUL ONCESI YOK	134	38,3
Toplam	350	100,0

ŞEKİL 13: Öğrencilerin Okul Öncesi Eğitim Alma Durumlarına Göre Dağılımı

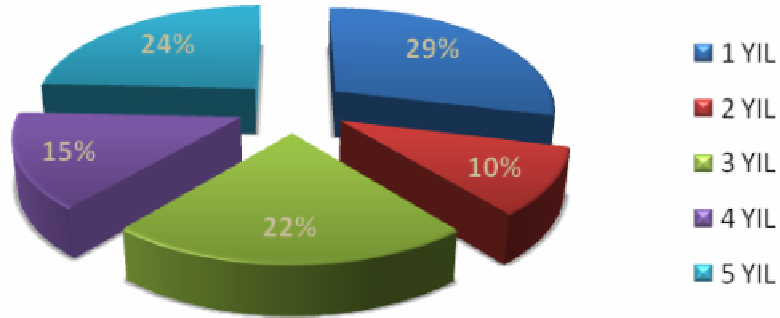

Öğrencilerin aynı öğretmenle birlikte olma sürelerine göre dağılımları Tablo 13'de verilmiştir. Buna göre öğrencilerin % 29'u 1 yıl, % 10'u 2 yıl, % 22'si 3 yıl, % 15'i 4 yıl, % 24'ü 5 yıl aynı öğretmen ile birlikte eğitim almıştır.

TABLO 13: Öğrencilerin Aynı Öğretmenle Birlikte Olma Sürelerine Göre Dağılımı

SÜRE	Frekans	Yüzde
1 YIL	101	28,9
2 YIL	36	10,3
3 YIL	77	22,0
4 YIL	51	14,6
5 YIL	85	24,3
Toplam	350	100,0

ŞEKİL 14: Öğrencilerin Aynı Öğretmenle Birlikte Olma Sürelerine Göre Dağılımı

III.3. Veri Toplama Teknikleri

Öğretmenlerle ilgili veriler, çalışılan okullarda, belirlenen 5. sınıf öğretmenlere üç bölümde oluşan bir anket uygulanmasıyla elde edilmiştir. Birinci bölümde öğretmenin yaşı, cinsiyeti, meslekteki kıdemi, en son mezun olduğu okul, yaratıcı düşünme ile ilgili hizmet içi eğitime katılıp katılmadığı ile ilgili sorulardan oluşan Kişisel Bilgi Formu uygulanmıştır. İkinci bölümde, dört tane açık uçlu soru sorulmuştur. Üçüncü bölümde ise öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilere yaratıcı düşünme becerisini kazandırmak için yaptıkları uygulamalara ilişkin görüşlerini almak için 17 maddelik bir anket uygulanmıştır.

Öğrencilerle ilgili veriler, çalışılan okullarda, belirlenen 5. sınıf şubelerinde ulaşılabilen öğrencilere Kısım I'de Kişisel Bilgi Formu ve Kısım II'de Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili görüşleri içeren 14 maddelik bir anket uygulanmasıyla elde edilmiştir. Son olarakta Kısım III'de yaratıcı düşünme ile ilgili üç tane açık uçlu soru sorulmuştur.

Araştırmada kullanılan anket aşağıdaki işlemler takip edilerek oluşturulmuştur:

- Anket oluşturmak amacıyla Sosyal Bilgiler ve yaratıcı düşünme becerisiyle ilgili literatür taranmıştır.
- İlköğretim 5. sınıf öğretmen ve öğrencilerine Sosyal Bilgiler dersi ve yaratıcı düşünme ile ilgili açık uçlu sorular sorularak ankette olması gerekenler için ön çalışma yapılmıştır.
- Yapılan bu ön çalışma doğrultusunda anket hazırlanmıştır.

- Anket hazırlandıktan sonra konu alanı uzmanlarından anketin kapsam geçerliliği için görüşleri alınmıştır. Toplam 4 uzmanın görüşü alınmıştır.
- Uzmanlardan alınan görüşler doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmıştır.
- Ayrıca anket belirli sayıda öğretmen ve öğrencilere uygulanarak soruların anlaşılabilirliği kontrol edilmiştir. Bu düzeltmelerden sonra veri toplama araçlarına son şekli verilmiştir.

III.4. Verilerin Analizi

Öğretmen ve öğrencilere uygulanan anketlerin istatistiksel çözümlenmeleri için frekans, yüzde ve Ki-Kare yapılmıştır.

Ayrıca, anketteki açık uçlu sorulardan elde edilen veriler içerik analizi yoluyla incelenmiş ve yorumlanmıştır. İçerik analizi, yazılı ve sözlü materyallerin sistemli bir analizidir. İçerik analizi, insanların söyledikleri ve yazdıklarının açık talimatlara göre kodlanarak nicelleştirilmesi-sayısallaştırılması süreci olarak tanımlanabilir (Balcı, 2001:209).

IV. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırmanın alt problemleri ile ilgili veriler, uygun istatistik teknikler kullanılarak analiz edilmiş, tablolar halinde sunulmuş ve yorumlanmıştır.

IV.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Birinci alt problemde, 5. sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisini geliştirmek için yaptıkları etkinliklere ilişkin görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Elde edilen veriler Tablo 14' de sunulmuştur.

TABLO 14: Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinde Yaratıcı Düşünme Becerisini Geliştirici Etkinliklere İlişkin Görüşlerinin Analizi

Madde no	Hiçbir zaman		Çok seyrek		Ara sıra		Sıklıkla		Her zaman	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
2			1	1,7	10	16,7	35	58,3	14	23,3
3					5	8,3	27	45	28	46,7
4			3	5	16	26,7	22	36,7	19	31,7
6					1	1,7	18	30	41	68,3
8					4	6,7	28	46,7	28	46,7
14			1	1,7	3	5	17	28,3	39	65
15					7	11,7	22	36,7	31	51,7
16	1	1,7	6	10	11	18,3	20	33,3	22	36,7

Maddeler

2. Her öğrencinin farklı öğrenebileceğini düşünerek farklı etkinlikler uyguladım.
3. Öğrencilerimi düşünmeye teşvik edecek açık uçlu sorular sordum.
4. Öğrencilerime örnek olaylar getirerek drama şeklinde sınıfa sunmalarını sağladım.
6. Ders esnasında sorulan sorulara, karşılık vererek cevabı kendilerinin bulmalarını sağladım.
8. Farklı bakış açılarını ortaya çıkarmak için konular üzerinde tartışmalarını sağladım.
14. Etkinlik panosu hazırlayıp öğrencilerin yaptıkları çalışmalarını sergiledim.
15. Öğrencilerin arkadaşlarından farklı olarak yaptıklarını sınıfta sunmalarını sağladım.
16. Sosyal Bilgiler dersi için gerekli olan materyalleri(harita, tarih şeridi, Atatürk köşesi vb. gibi) öğrencilerime hazırlattım.

Öğretmenlerin “Her öğrencinin farklı öğrenebileceğini düşünerek farklı etkinlikler uyguladım” maddesine ilişkin yüzde dağılımları: % 2’si çok seyrek, % 17’si ara sıra, % 58’si sıklıkla, % 23’ü her zaman şeklindedir. Bu veriler, öğretmenlerin farklı etkinlikleri sıklıkla uyguladığını göstermektedir.

Öğretmenlerin “Öğrencilerimi düşünmeye teşvik edecek açık uçlu sorular sordum” maddesine ilişkin değerlendirmeleri: % 8’i için ara sıra, % 45’i için sıklıkla, % 47’si için ise her zaman şeklindedir. Bu verilere göre, öğretmenlerin büyük bir bölümünün düşünmeye ve yeni fikirler üretmeye yönelten sorular sorma eğiliminde oldukları belirlenmiştir.

Öğretmenlerin “Öğrencilerime örnek olaylar getirerek drama şeklinde sınıfa sunmalarını sağlarım” maddesine ilişkin yüzde dağılımları: % 5’i için çok seyrek, % 27’si için ara sıra, % 37’si için sıklıkla, % 32’si için ise her zaman şeklindedir. Bu bulgulara göre, öğretmenlerin % 67’si çoğunlukla Sosyal Bilgiler dersinde yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmek amacıyla yaratıcı dramayı kullandıklarını belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin “Ders esnasında sorulan sorulara, karşılık vererek cevabı kendilerinin bulmalarını sağlarım” maddesine ilişkin yüzde değerlerine bakıldığında öğretmenlerin % 2’si ara sıra, % 30’u sıklıkla, % 68’i her zaman cevapları ile karşılaşmıştır. Bu bulgulara göre, öğretmenlerin genel olarak öğrencilere sordukları sorunların cevaplarını direk söylemedikleri, yönlendirme soruları sorarak sorunun cevabını öğrencilere buldurttukları ortaya çıkmıştır. Bunun nedeni, öğrencileri hazırcılığa alıştırmamak, araştırmaya teşvik etmek ve öğrencilerin yaratıcılıklarını ortaya çıkarmalarını sağlamaktır.

Öğretmenlerin “Farklı bakış açılarını ortaya çıkarmak için konular üzerine tartışmalarını sağlarım” maddesine ilişkin yüzde dağılımlarına bakıldığında % 7’si için ara sıra, % 47’si için sıklıkla, % 47’si için ise her zaman geçerli olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgulara göre öğretmenlerin, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmek ve farklı bakış açılarını ortaya çıkarmak için tartışma yöntemini çoğunlukla kullandığı belirlenmiştir.

Öğretmenlerin “Etkinlik panosu hazırlayıp öğrencilerin yaptıkları çalışmalarını sergilerim” maddesine ilişkin yüzde dağılımına bakıldığında % 2’si için çok seyrek, %

5'i için ara sıra, % 28'i için sıklıkla, % 65'i için ise her zaman, geçerli olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgulara göre, öğretmenlerin her zaman öğrencilerin ortaya koydukları ürünleri sergilemekten yana bir tutum içinde oldukları sonucuna varılmıştır. Bu şekilde öğrencini özgüveni artacağını, daha yaratıcı daha üretken olacaklarını öğretmenler yapılan görüşmelerde belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin “Öğrencilerin arkadaşlarından farklı olarak yaptıklarını sınıfta sunmalarını sağlarım” maddesine ilişkin yüzde dağılımı: % 12'si için ara sıra, % 37'si için sıklıkla, % 52'si için ise her zaman şeklindedir. Bu bulgulara göre, öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunu bu maddeyi her zaman uyguladıkları ortaya çıkmıştır.

Öğretmenlerin “Sosyal Bilgiler dersi için gerekli olan materyalleri (harita, tarih şeridi, Atatürk köşesi vb. gibi) öğrencilerime hazırlatırım” maddesine ilişkin yüzde dağılımları: % 2'si için hiçbir zaman, % 10'u için çok seyrek, % 18'i için ara sıra, % 33'ü için sıklıkla, % 37'si için ise her zaman şeklindedir. Bu verilere göre, öğretmenlerin bu tür çalışmaları sık sık uyguladığını göstermektedir. Bu uygulama ile öğrenciler hem kendilerine ait yaratıcılıklarını sergileyebilecekleri etkinlikler yapmış olurlar hem de dersin kalıcılığı artmış olur.

IV.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

İkinci alt problemde, 5. sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin yaratıcı düşüncelerini sağlamak amacıyla için sınıf içi iletişimi ve sınıf yönetimini nasıl düzenledikleri hakkında görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Elde edilen veriler Tablo 15'te sunulmuştur.

TABLO 15: Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerin Yaratıcı Düşüncelerini Sağlamak İçin Sınıf İçi İletişimi ve Sınıf Yönetimini Nasıl Düzenlediklerine İlişkin Görüşlerinin Analizi

Madde no	Hiçbir zaman		Çok seyrek		Ara sıra		Sıklıkla		Her zaman	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1					1	1,7	13	21,7	46	76,7
5					1	1,7	12	20	47	78,3
7					4	6,7	24	40	32	53,3
11			1	1,7	8	13,3	28	46,7	23	38,3
13			1	1,7	3	5	24	40	32	53,3

Maddeler

1. Öğrencilerime karşılaştıkları problemleri çözmeleri için rehberlik ederim.
5. Sınıf içerisinde öğrencilerin kendilerini rahat ifade edebilecekleri özgür bir ortam sağlamaya çalışırım.
7. Sınıf yönetimi konusunda bir sorun yaşanırsa çözüm yollarını öğrencilerimle birlikte belirlerim.
11. Birlikte proje yapacağı arkadaşlarını seçmesi için olanak tanırım.
13. Öğrencilerime kendilerini gösterebilecekleri eşit fırsatlar veririm.

Öğretmenlerin “Öğrencilerime karşılaştıkları problemleri çözmeleri için rehberlik ederim” maddesine ilişkin yüzde dağılımları: % 2’si ara sıra, % 22’si sıklıkla, % 77’si her zaman şeklindedir. Bu verilere göre, öğrencilerin karşılaştıkları problemleri çözmeleri için öğretmenlerin her zaman rehberlik yaptıkları ortaya çıkmıştır.

Öğretmenlerin “Sınıf içerisinde öğrencilerin kendilerini rahat ifade edebilecekleri özgür bir ortam sağlamaya çalışırım” maddesine ilişkin verilen cevapların yüzde değerleri şu şekildedir: % 2 ara sıra, % 20 sıklıkla, % 78 her zaman. Öğretmenler genel olarak sınıf içerisinde öğrencilerinin kendilerini rahat ifade edebilecekleri özgür bir ortam sağladıklarını ifade etmişlerdir. Sınıflarda sağlanan özgür bir ortam öğrencinin yaratıcılığını ortaya koymasından önemlidir. Ayrıca öğrencilerin demokratik tutum kazanması aile hayatına ve yaşadığı topluma yansiyarak bir yaşam biçimi haline geleceği söylenebilir.

Öğretmenlerin “Sınıf yönetimi konusunda bir sorun yaşanırça çözüm yollarını öğrencilerimle birlikte belirlerim” maddesine ilişkin yüzde dağılımları: % 7’si için ara sıra, % 40’ı için sıklıkla, % 53’ü için ise her zaman şeklindedir. Bu verilere göre, öğretmenlerin sınıf yönetimi ile ilgili bir sorun yaşandığında öğrencileri bu sorunun çözümüne katılmaları için teşvik ettikleri söylenebilir.

Öğretmenlerin “Birlikte proje yapacağı arkadaşlarını seçmesi için olanak tanırım” maddesine ilişkin yüzde dağılımları: % 2’si için çok seyrek, % 13’ü için ara sıra, % 47’si için sıklıkla, % 38’i için ise her zaman şeklindedir. Bu sonuçlara göre, sınıf içerisinde öğretmenlerin çoğunlukla karşılıklı saygıya dayalı iletişimi sağlamaya

çalıştıkları söylenebilir. Ayrıca proje için oluşturulan gruplarda öğrenciler çalışacakları arkadaşlarını kendileri seçtiklerinden bilgi alışverişi yaparak, güven ve işbirliği içerisinde çalışmalarını yaptıkları söylenebilir.

Öğretmenlerin “Öğrencilerime kendilerini gösterebilecekleri eşit fırsatlar veririm” maddesine ilişkin yüzde dağılımı şu şekildedir: % 2’si çok seyrek, % 5’i ara sıra, % 40’ı sıklıkla, % 53’i her zaman. Bu bulgulara göre, öğretmenlerin büyük çoğunluğu öğrencilerin sınıf içerisinde kendilerini eşit hissetmelerini sağladıkları sonucu ortaya çıkmıştır.

IV.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Üçüncü alt problemde, 5. sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersini işlerken demografik göre özelliklerine farklılaşma durumu Ki-Kare testi yardımıyla incelenmiştir.

TABLO 16: Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersindeki Uygulamalarının Demografik Özelliklerine Göre Değişimi

M	Yaş		Cinsiyet		Mesleki Kıdem		En son Öğrenim K.		Hizmet içi eğitim		İhtiyaç		Çalışılan Okul	
	sd: 12		sd: 4		sd: 16		sd: 16		sd: 4		sd: 4		sd: 12	
	X ²	P	X ²	p	X ²	p	X ²	p	X ²	p	X ²	p	X ²	p
1	2,04	0,92	1,36	0,51	3,51	0,90	7,77	0,46	0,62	0,74	0,31	0,86	4,80	0,09
2	5,02	0,83	0,71	0,87	8,39	0,75	8,33	0,76	0,48	0,92	4,50	0,21	3,48	0,32
3	4,80	0,57	3,65	0,16	5,75	0,68	2,89	0,94	6,20	0,04	0,85	0,65	13,29	0,00
4	13,96	0,12	0,31	0,96	15,20	0,23	9,39	0,67	4,85	0,18	0,99	0,80	0,17	0,98
5	6,65	0,35	0,68	0,71	17,77	0,02	8,77	0,36	0,17	0,92	3,58	0,17	1,92	0,38
6	2,88	0,82	0,71	0,70	11,86	0,16	5,17	0,74	0,73	0,70	1,03	0,60	2,17	0,34
7	6,69	0,35	3,40	0,18	11,36	0,18	5,44	0,71	2,13	0,34	0,08	0,96	2,08	0,35
8	3,71	0,72	0,48	0,79	8,64	0,37	8,33	0,40	1,27	0,53	4,90	0,09	0,50	0,78
9	10,74	0,55	3,04	0,55	14,05	0,60	15,07	0,52	1,23	0,87	3,98	0,41	2,03	0,73
10	15,14	0,23	3,41	0,49	19,03	0,26	14,43	0,57	1,00	0,91	5,25	0,26	3,93	0,42
11	1,98	0,99	2,80	0,42	7,11	0,85	7,48	0,82	9,35	0,02	2,98	0,39	2,36	0,50
12	21,67	0,04	0,35	0,99	25,71	0,06	37,97	0,00	11,85	0,02	8,36	0,08	2,08	0,72
13	6,46	0,69	3,53	0,32	12,14	0,43	5,27	0,95	2,48	0,48	7,59	0,06	7,98	0,05
14	9,04	0,43	0,95	0,27	11,32	0,50	10,19	0,60	4,16	0,24	3,76	0,29	0,86	0,83
15	6,51	0,37	3,33	0,19	7,84	0,45	3,45	0,90	5,42	0,07	1,83	0,40	0,15	0,93
16	15,30	0,23	1,96	0,74	11,29	0,79	14,13	0,59	3,77	0,44	7,22	0,12	1,97	0,74
17	14,86	0,02	2,55	0,28	13,15	0,11	2,39	0,97	1,50	0,47	3,37	0,19	1,97	0,37

P<0,05

Buna göre öğretmenlerin;

- “Öğrencilerimi düşünmeye teşvik edecek açık uçlu sorular sorarım” maddesine ilişkin değerlendirmeleri hizmet içi eğitim ve çalışılan okul değişkenlerine bağlı olarak $p < 0.05$ anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir.
- “Sınıf içerisinde öğrencilerin kendilerini rahat ifade edebilecekleri özgür bir ortam sağlamaya çalışırım” maddesine ilişkin değerlendirmeleri mesleki kıdem değişkenine bağlı olarak $p < 0.05$ anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir.
- “Birlikte proje yapacağı arkadaşlarını seçmesi için olanak tanırım” maddesine ilişkin değerlendirmeleri hizmet içi eğitim durumu değişkenine bağlı olarak $p < 0.05$ anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir.
- “Öğrencilerin ezberleme eğilimlerini engellemekte zorlanırım” maddesine ilişkin değerlendirmeleri yaş, eğitim düzeyi, hizmet içi eğitim durumu değişkenlerine bağlı olarak $p < 0.05$ anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir.
- “Yaratıcı düşünme etkinlikleriyle işlenen derslerin kalıcılığı daha fazladır” maddesine ilişkin değerlendirmeleri yaş değişkenine bağlı olarak $p < 0.05$ anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir.

Bu çerçevede öğretmenlerin demografik özelliklerine göre farklılık gösterdiği belirlenen uygulamalar çapraz tablolar yardımıyla incelenerek söz konusu etkinin nasıl gerçekleştiği belirlenmeye çalışılmıştır.

TABLO 17: Öğretmenlerin “Öğrencilerin ezberleme eğilimlerini engellemekte zorlanırım” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin Yaşlarına Göre Değişimi

Madde 12							
	Her Zaman	Sıklıkla	Ara Sıra	Çok Seyrek	Hiçbir Zaman	X ²	p
Yaş 21-30	0	5	0	2	0	21,67	0,04
31-40	0	7	4	6	0		
41-50	2	5	14	5	1		
51 ve Üzeri	0	0	6	2	1		
Toplam	2	17	24	15	2		

p< 0,05

Öğretmenlerin “Öğrencilerin ezberleme eğilimlerini engellemekte zorlanırım” maddesine ilişkin değerlendirmelerinin yaşlarına göre değişimi Tablo 17’de sunulmuştur. Bu bulgulardan hareketle 21-30 ve 31-40 yaş aralığındaki öğretmenlerin daha tecrübeli öğretmenlere oranla öğrencilerin ezberleme eğilimlerini engellemekte daha fazla güçlük çektikleri sonucuna varılmıştır.

TABLO 18: Öğretmenlerin “Yaratıcı düşünme etkinlikleriyle işlenen derslerin kalıcılığı daha fazladır.” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin Yaşlarına Göre Değişimi

Madde 17							
	Hiçbir Zaman	Çok Seyrek	Ara Sıra	Sıklıkla	Her Zaman	X ²	p
Yaş 21-30			1	0	6	14,857	0,02
31-40			0	6	11		
41-50			0	4	23		
51 ve Üzeri			0	0	9		
Toplam			1	10	49		

p< 0,05

Öğretmenlerin “Yaratıcı düşünme etkinlikleriyle işlenen derslerin kalıcılığı daha fazladır” maddesine ilişkin değerlendirmelerinin yaşlarına göre değişimi Tablo 18’de sunulmuştur. Bu bulgulardan hareketle 31-40 yaş aralığındaki öğretmenlerin diğer öğretmenlere oranla yaratıcı düşünme etkinliklerini az benimsedikleri sonucuna varılmıştır.

TABLO 19: Öğretmenlerin “ Sınıf içerisinde öğrencilerin kendilerini rahat ifade edebilecekleri özgür bir ortam sağlamaya çalışırım” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin Kıdemlerine Göre Değişimi

Madde 5							
	Hiçbir Zaman	Çok Seyrek	Ara Sıra	Sıklıkla	Her Zaman	X ²	p
Mesleki Kıdem 1-5			0	2	1	17,77	0,02
6-10			0	0	6		
11-15			0	7	10		
16-20			1	2	9		
21 ve Üzeri			0	1	21		
Toplam			1	12	47		

p< 0,05

Öğretmenlerin “ Sınıf içerisinde öğrencilerin kendilerini rahat ifade edebilecekleri özgür bir ortam sağlamaya çalışırım” maddesine ilişkin değerlendirmelerinin kıdemlerine göre değişimi Tablo 19’da sunulmuştur. Bu bulgulardan hareketle mesleki kıdemi 6-10 yıl, 16-20 yıl, 21 yıl ve üzeri olan öğretmenlerin diğer öğretmenlere oranla öğrencilerin kendilerini rahatça ifade edebilecekleri bir ortam hazırlamaya çalıştığı sonucu çıkmıştır.

TABLO 20: Öğretmenlerin “Öğrencilerin ezberleme eğilimlerini engellemekte zorlanırım” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin En Son Okullarına Göre Değişimi

Madde 12						
En Son Mezun Olduğu Okul	Her Zaman	Sıklıkla	Ara Sıra	Çok Seyrek	Hiçbir Zaman	X ² p
Eğt. Enst.	0	3	12	1	1	37,97 0,00
Lisans Tamamlama	1	1	6	3	0	
Lisans	0	13	4	11	1	
Yüksek Lisans	0	0	1	0	0	
Diğer	1	0	1	0	0	
Toplam	2	17	24	15	2	

p < 0,01

Öğretmenlerin “Öğrencilerin ezberleme eğilimlerini engellemekte zorlanırım” maddesine ilişkin değerlendirmelerinin en son bitirdikleri okula göre değişimi Tablo 20’de sunulmuştur. Bu bulgulardan hareketle lisans mezunu öğretmenlerin diğer öğretmenlere oranla öğrencilerin ezberleme eğilimlerini engellemekte zorlandığı sonucuna varılmıştır.

TABLO 21: Öğretmenlerin “Öğrencilerimi düşünmeye teşvik edecek açık uçlu sorular sorarım” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin Yaratıcı Düşünme ile İlgili Hizmet İçi Eğitimlerine Göre Değişimi

Madde 3							
	Hiçbir Zaman	Çok Seyrek	Ara Sıra	Sıklıkla	Her Zaman	X ²	p
Hizmet İçi Eğitim Evet			2	1	3	6,20	0,04
Hayır			3	26	25		
Toplam			5	27	28		

p< 0,05

Öğretmenlerin “Öğrencilerimi düşünmeye teşvik edecek açık uçlu sorular sorarım” maddesine ilişkin değerlendirmelerinin hizmet içi eğitim alma durumlarına göre değişimi Tablo 21’de sunulmuştur. Bu bulgulardan hareketle yaratıcı düşünme ile ilgili hizmet içi eğitim almayan öğretmenlerin hizmet içi alanlara göre daha fazla açık uçlu soru sordukları sonucuna varılmıştır. Bu durumun, yaratıcı düşünme ile ilgili hizmet içi eğitim alan öğretmen sayısının az olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Aynı zamanda araştırmaya katılan öğretmenlerin kıdem yıllarına bakıldığında % 85’inin 11 yıl ve üstü kıdeme sahip olduğu görülmektedir. Elde edilen sonucun öğretmenlerin tecrübeleri ile ilgili olduğu da söylenebilir.

TABLO 22: Öğretmenlerin “Öğrencilere birlikte proje yapacağı arkadaşlarını seçmesi için olanak tanım” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin Hizmet İçi Eğitimlerine Göre Değişimi

Madde 11							
	Hiçbir Zaman	Çok Seyrek	Ara Sıra	Sıklıkla	Her Zaman	X ²	p
Hizmet İçi Eğitim Evet		1	1	2	2	9,35	0,02
Hayır		0	7	26	21		
Toplam		1	8	28	23		

p< 0,05

Öğretmenlerin “Öğrencilere birlikte proje yapacağı arkadaşlarını seçmesi için olanak tanım” maddesine ilişkin değerlendirmelerinin hizmet içi eğitim alma durumlarına göre değişimi Tablo 22’de sunulmuştur. Bu bulgulardan hareketle hizmet içi eğitim almayan öğretmenlerin hizmet içi alanlara oranla öğrencilerin proje yapacakları arkadaşları seçmelerine daha fazla olanak tanıdıkları sonucuna varılmıştır. Bu durumun, yaratıcı düşünme ile ilgili hizmet içi eğitim alan öğretmen sayısının az olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Ayrıca araştırmaya katılan öğretmenlerin kıdemlerine bakıldığında meslekteki sürelerinin 10 yıldan fazla olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu tecrübeli olduğundan öğrencilere fırsat tanımının öneminin farkında oldukları ortaya çıkmaktadır.

TABLO 23: Öğretmenlerin “Öğrencilerin ezberleme eğilimlerini engellemekte zorlanırım” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin Hizmet İçi Eğitimlerine Göre Değişimi

Madde 12							
	Her Zaman	Sıklıkla	Ara Sıra	Çok Seyrek	Hiçbir Zaman	X ²	p
Hizmet İçi Eğitim Evet	1	0	4	0	1	11,85	0,02
Hayır	1	17	20	15	1		
Toplam	2	17	24	15	2		

p < 0,05

Öğretmenlerin “Öğrencilerin ezberleme eğilimlerini engellemekte zorlanırım” maddesine ilişkin değerlendirmelerinin hizmet içi eğitim alma durumlarına göre değişimi Tablo 23’de sunulmuştur. Bu bulgulardan hareketle, öğretmenlerin öğrencilerin ezberleme eğilimlerini engellemede çektikleri güçlüğü hizmet içi eğitim almamalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

TABLO 24: Öğretmenlerin “Öğrencilerimi düşünmeye teşvik edecek açık uçlu sorular sorarım” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin Çalışılan Okula Göre Değişimi

Madde 3							
	Hiçbir Zaman	Çok Seyrek	Ara Sıra	Sıklıkla	Her Zaman	X ²	p
Çalışılan Okul Şehir Mrkz.			5	11	23	13,29	0,00
Şehir Merkezine Yakın			0	16	5		
Toplam			5	27	28		

p< 0,01

Öğretmenlerin “Öğrencilerimi düşünmeye teşvik edecek açık uçlu sorular sorarım” maddesine ilişkin değerlendirmelerinin çalıştıkları okula göre değişimi Tablo 24’de sunulmuştur. Bu bulgulardan hareketle şehir merkezindeki okullarda görev yapan öğretmenlerin şehir merkezine yakın okullarda görev yapan öğretmenlere oranla daha fazla açık uçlu soru sorduğu sonucuna varılmıştır.

- Öğretmenlerin “Öğrencilerime karşılaştıkları problemleri çözmeleri için rehberlik ederim.”,
- “Her öğrencinin farklı öğrenebileceğini düşünerek farklı etkinlikler uygularım.”,
- “Öğrencilerime örnek olaylar getirerek drama şeklinde sınıfa sunmalarını sağlarım.”,
- “Ders esnasında sorulan sorulara, karşılık vererek cevabı kendilerinin bulmalarını sağlarım.”,

- “Sınıf yönetimi konusunda bir sorun yaşanırsa çözüm yollarını öğrencilerimle birlikte belirlerim.”,
- “Farklı bakış açılarını ortaya çıkarmak için konular üzerinde tartışmalarını sağlarım.”,
- “Öğrenciler farklı bilgi kaynaklarına ulaşamadıkları için ders tekdüze işleniyor”,
- “Sınıfımızın fiziki koşulları farklı etkinlikleri yapmamıza uygun değil.”,
- “Öğrencilerime kendilerini gösterebilecekleri eşit fırsatlar veririm.”,
- “Etkinlik panosu hazırlayıp öğrencilerin yaptıkları çalışmalarını sergilerim.”,
- “Öğrencilerin arkadaşlarından farklı olarak yaptıklarını sınıfta sunmalarını sağlarım.”,
- “Sosyal Bilgiler dersi için gerekli olan materyalleri (Harita, tarih şeridi, Atatürk köşesi vb. gibi) öğrencilerime hazırlatırım.”,

maddelerinin p değerleri Tablo 16’da incelendiğinde $p < 0,05$ anlamlılık düzeyine göre farklılık göstermediği belirlenmiştir.

IV.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular Ve Yorum

Dördüncü alt problemde, 5. sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisini geliştirmek için yaptıkları etkinliklerde karşılaştıkları sorunlara ilişkin görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Elde edilen veriler Tablo 25’te sunulmuştur.

TABLO 25: Sosyal Bilgiler Dersinde Öğretmenlerin Yaratıcı Düşünme Becerisini Geliştirmek İçin Yaptıkları Etkinliklerde Karşılaştıkları Sorunların Analizi

Madde no	Hiçbir zaman		Çok seyrek		Ara sıra		Sıklıkla		Her zaman	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
9	10	16,7	19	31,7	15	25	12	20	4	6,7
10	2	3,3	8	13,3	23	38,3	23	38,3	4	6,7
12	2	3,3	15	25	24	40	17	28,3	2	3,3

Maddeler:

9. Öğrenciler farklı bilgi kaynaklarına ulaşamadıkları için ders tekdüze işleniyor.
10. Sınıfımızın fiziki koşulları farklı etkinlikleri yapmamıza uygun değil.
12. Öğrencilerin ezberleme eğilimlerini engellemekte zorlanırım.

“Öğrenciler farklı bilgi kaynaklarına ulaşamadıkları için ders tekdüze işleniyor” maddesine öğretmenlerin % 7’si her zaman, % 20’si sıklıkla, % 25’i ara sıra, % 32’si çok seyrek, % 17’si için hiçbir zaman cevabını vermişlerdir. Bu verilere göre, öğrencilerin ara sıra bilgiye ulaşma yollarını (Kitap, dergi, internet) ulaşmakta sıkıntı çektikleri öğretmenler tarafından ifade edilmiştir. Öğretmenlerin, öğrencilere bilgiyi ulaşma yolları konusunda daha fazla rehberlik etmeleri gerekmektedir.

Öğretmenlerin “Sınıfımızın fiziki koşulları farklı etkinlikleri yapmamıza uygun değil” maddesine ilişkin yüzde değerleri incelendiğinde, öğretmenlerin % 7’si her zaman, % 38’i sıklıkla, % 38’i ara sıra, % 13’ü çok seyrek, % 3’ü hiçbir zaman cevaplarını vermişlerdir. Bu bulgulara göre, sınıfların farklı etkinlikler yapmaya yarı yarıya olanak sağlamadığı ortaya çıkmıştır. Bu nedenle yeni yapılacak dersliklerin sıra, sandalye,

masalar, dolaplar ve diğer eşyalar için daha geniş ve kullanışlı bir şekilde tasarlanması gerektiğini ortaya çıkarmaktadır.

Öğretmenlerin “Öğrencilerin ezberleme eğilimlerini engellemekte zorlanırım” maddesine ilişkin yüzde dağılımları: % 3’ü her zaman, % 28’i sıklıkla, % 40’ı ara sıra, % 25’i çok seyrek, % 3’ü hiçbir zaman şeklindedir. Bu sonuçlara göre, öğretmenleri bir kısmının öğrencilerin ezberleme eğilimlerini engelleyemedikleri belirlenmiştir.

IV.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular Ve Yorum

Beşinci alt problemde, 5. sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde yaratıcı düşünme etkinlikleri hakkındaki görüşlerinin neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Sınıf öğretmenlerinin görüşleri, araştırmacı tarafından anketteki maddelere paralel olarak hazırlanan açık uçlu sorularla elde edilmiş ve elde edilen veriler aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

TABLO 26: Öğretmenlerin Yaratıcı Düşünmenin Tanımına İlişkin Görüşlerinin Analizi

1.SORU	KODLAMA
Yaratıcı düşünme nedir?	Kendine özgü bir fikir ortaya koyabilme. (f= 33) Özgün düşünce veya iş. (f= 12) Kişisel becerileri üretime dönüşmesi. (Hayal gücü kullanarak üretme) (f= 8) Olaylara farklı açılardan bakabilme. (f= 7)

Tablo 26 ' da görüldüğü gibi 33 öğretmen yaratıcı düşünmeyi kendine özgü bir fikir ortaya koyabilme, 12 öğretmen özgün düşünce veya iş ortaya koymak, 8 öğretmen kişisel becerilerini ve hayal gücü kullanarak üretme, 7 öğretmen ise olaylara farklı açılardan bakabilme şeklinde tanımlamışlardır.

Öğretmenler tarafından yapılan yaratıcı düşünmenin tanımı ile literatürdeki tanımlamalar birbiri ile örtüşmektedir. Öğretmenlerin yaratıcı düşünmeyi doğru bir şekilde algıladıkları sonucu ortaya çıkmıştır.

TABLO 27: Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersini İşlerken Kullandıkları Yaratıcı Düşünme Becerisini Geliştirici Tekniklerin Kullanılmasına İlişkin Görüşlerinin Analizi

2.SORU	KODLAMA
Yaratıcı düşünme tekniklerinde hangilerinden faydalanıyorsunuz? (En çok kullandığınızdan en az kullandığınıza doğru alfabetik olarak kodlayınız. a, b,c... şeklinde)	<u>BEYİN FIRTINASI</u> 1. sırada (f= 52) 2. sırada (f= 5) 3. sırada (f= 2) 4. sırada (f= 1)
01) Beyin fırtınası 02) Yaratıcı drama 03) Nitelik sıralama 04) Sinetik	<u>YARATICI DRAMA</u> 1. sırada (f= 6) 2. sırada (f= 44) 3. sırada (f= 8) 4. sırada (f= 2)
	<u>NİTELİK SIRALAMA</u> 1. sırada (f= 2) 2. sırada (f= 9) 3. sırada (f= 46) 4. sırada (f= 3)
	<u>SİNETİK</u> 1. sırada (f= 0) 2. sırada (f= 2) 3. sırada (f= 4) 4. sırada (f= 54)

Tablo 27'den anlaşıldığı gibi sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmek amacıyla beyin fırtınası tekniğini

birinci sırada 52 öğretmenin kullandığı, yaratıcı drama tekniğini ikinci sırada 44 öğretmenin, nitelik sıralama tekniğini 46 öğretmenin kullandığı ortaya çıkmıştır. Sinetik tekniğinin ise dördüncü sırada kullanıldığı belirlenmiştir.

Bu bulgulara göre, beyin fırtınası ve yaratıcı dramının ilköğretimde yoğun olarak kullanıldığı belirlenmiştir. Beyin fırtınası tekniği yaratıcı dramaya göre uygulanmasının daha az zaman almasından ve uygulamadaki kolaylığından ötürü ilk sıraya yerleştiği öğretmenlerle yapılan görüşmelerde ortaya çıkmıştır.

TABLO 28: Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinde Yaratıcı Düşünme Becerilerini Kazandırırken Uyguladıkları Etkinliklerde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Görüşleri

3.SORU	KODLAMA
Sosyal Bilgiler dersinde yaratıcı düşünme becerilerini kazandırırken uyguladığınız etkinliklerde karşılaşılan sorunlar nelerdir?	Sınıfların kalabalıklığından dolayı bazı etkinlikleri yapamıyorum.(Çok gürültü oluyor, zaman alıyor.) (f= 32) Farklı bilgi kaynakların yararlanamıyoruz. (Kütüphane, internet, bilgisayar, slayt izleme, kaset dinleme vb.) (f=28)

Bu araştırma, şehir merkezi ve şehir merkezine yakın okullarda yapıldığından merkezdeki okullarda sınıf mevcutlarının oldukça fazla olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle, yapılan etkinliklerde sınıfların kalabalıklığından kaynaklanan olumsuzluklar yaşandığı öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Okul kütüphanesinin olmaması ya da olsa bile öğrenciler tarafından etkin kullanılmamasından ötürü öğrencilerin çalışmalarının

kısıtlandığı görüşü mevcuttur. Ayrıca bazı okullarda bilişim teknoloji sınıfı olmasına rağmen öğrenciler bu sınıfı bilgisayar dersi dışında kullanamadıkları belirlenmiştir. Çünkü okul idarecileri bilgisayarların zarar görebileceğini düşündüklerinden öğrencilerin bilgisayarları kullanmalarına izin vermedikleri ortaya çıkmıştır. Bilişim teknolojileri sınıfı olmayan okullarda da öğrencilerin internet evi şeklindeki yerlere araştırmalarını yapmak için gittiklerinde çalışmalarını kendilerinin yapmadığı oradaki görevli aracılığıyla işlemlerin yürütüldüğü öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Ayrıca bu tarz işletmelerde öğrencileri olumsuz etkileyecek siteler engellenmediğinden öğrenciler için zararlı olacağını ifade etmişlerdir. Bu olumsuzluklardan öğrencilerin çalışmalarının etkilendiği belirlenmiştir.

TABLO 29: Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinde Yaratıcı Düşünme Becerilerini Kazandırırken Uyguladıkları Etkinliklerde Karşılaşılan Sorunların Çözümüne İlişkin Görüşleri

4. SORU	KODLAMA
Sosyal Bilgiler dersinde yaratıcı düşünme becerilerini kazandırırken uyguladığınız etkinliklerde karşılaşılan sorunları gidermek için önerileriniz nelerdir?	Sınıfların mevcutları azaltılsın. (f= 23) Teknolojiden daha fazla yararlanılsın.(İnternet, bilgisayar, slayt izleme, kaset dinleme vb.) (f=14) Sosyal Bilgiler dersi kapsamında gezilere daha fazla yer verilsin. (f=12) Veliler, okul idaresi, yerel yönetimler okullarda yapılabilecek farklı etkinliklere maddi manevi daha fazla destek olsunlar. (f=11)

Bu bulgulara göre, Sosyal Bilgiler dersinde yaratıcı düşünme becerilerini kazandırırken uyguladıkları etkinliklerde karşılaştıkları sorunlara; 23 öğretmen sınıf mevcutları azaltılsın, 14 öğretmen derslerde teknolojiden daha fazla yararlanılsın, 12 öğretmen Sosyal Bilgiler dersinde gezilere yer verilsin, 11 öğretmen veliler, okul idaresi ve yerel yönetimlerin yapılan etkinliklere maddi-manevi destek versinler şeklinde çözüm önerileri getirmişlerdir.

IV.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Altıncı alt problemde, 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin değerlendirmeleri belirlenmeye çalışılmıştır.

TABLO 30: Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Görüşlerinin Analizi

Madde		1	2	3	4	5	6	7
Evet	f	308	306	289	317	65	311	51
	%	88	87,6	82,6	90,6	18,6	88,9	14,6
Hayır	f	42	44	61	33	285	39	299
	%	12	12,6	17,4	9,4	81,4	11,1	85,4

TABLO 30a: Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Görüşlerinin Analizi

Madde		8	9	10	11	12	13	14
Evet	f	321	314	270	313	268	280	289
	%	91,7	89,7	77,1	89,4	76,6	80	82,6
Hayır	f	29	36	80	37	82	70	61
	%	8,3	10,3	22,9	10,6	23,4	20	17,4

Maddeler

1. Sosyal Bilgiler dersinde aktifim.
2. Sosyal Bilgiler dersinde arkadaşlarımla işbirliği içerisindeyim.
3. Sosyal Bilgiler derslerinin işlenişi beni araştırma yapmaya sevk eder.
4. Sosyal Bilgiler dersinden hoşlanırım.
5. Sosyal Bilgiler dersini öğrenmekte güçlük çekerim.
6. Sosyal Bilgiler dersi kendimi geliştirmemi sağladı.
7. Sosyal Bilgiler dersinin daha az olmasını isterim.
8. Sosyal Bilgiler dersinde yapılan dramalara katılmaktan zevk alıyorum.

9. Sosyal Bilgiler dersinde kazandığım yaratıcı düşünme becerisini yaşamımda kullanabileceğime inanıyorum.
10. Sosyal Bilgiler dersinde yaratıcı düşünme becerimizi geliştirmek için yeterli etkinlikler yapıldığını düşünüyorum.
11. Sosyal Bilgiler dersinde yapılan etkinlikler sayesinde kendimi daha iyi ifade edebiliyorum.
12. Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerimi unutmuyorum.
13. Sosyal Bilgiler dersinde öğretmenimle rahatlıkla fikirlerimi paylaşıyorum.
14. Sosyal Bilgiler dersinde yapılan etkinlikler sayesinde öğrenci ürün dosyama farklı çalışmalar hazırlayabiliyorum.

Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersinde aktifim” maddesine ilişkin yüzde dağılımları: % 88’i evet, % 12’si hayır şeklindedir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin genelinin Sosyal Bilgiler dersinde aktif oldukları ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin aktif olarak derse katılması, kendilerini ifade etmeleri anlamına gelmektedir. Böylelikle yaratıcı fikirlerini ortaya koyabilecekleri söylenebilir.

Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersinde arkadaşlarımla işbirliği içerisindeyim” maddesine ilişkin yüzde dağılımları: % 87’i evet, % 13’ü hayır şeklindedir. Bu da Sosyal Bilgiler dersinde yaratıcı düşünme becerisini kazandırmak için bir fırsat olarak değerlendirilebilir.

Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler derslerinin işlenişini beni araştırma yapmaya sevk eder” maddesine ilişkin yüzde dağılımları: % 83’ü bu değerlendirmeye katılırken, % 17’si

katılmamaktadır. Bu sonuçlara göre, Sosyal Bilgiler dersinde işlenen konular öğrencilerde merak uyandırarak onları araştırma yapmaya yönlendirdiği belirlenmiştir.

Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersinden hoşlanırım” maddesine ilişkin yüzde dağılımları: % 91’i evet, % 9’u hayır şeklindedir. Bu bulgulara göre, öğrencilerin genelinin Sosyal Bilgiler dersinden hoşlandığı belirlenmiştir.

Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersini öğrenmekte güçlük çekerim” maddesine ilişkin yüzde dağılımları: % 19’i evet, % 81’u hayır şeklindedir. Bu verilere göre, öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun Sosyal Bilgiler dersini öğrenmekte zorlanmadıkları ortaya çıkmıştır.

Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersi kendimi geliştirmemi sağladı” maddesine ilişkin yüzde dağılımları: % 89’u evet, % 11’i hayır şeklindedir. Bu bulgulara göre, öğrencilerin büyük bir çoğunluğu Sosyal Bilgiler dersinin kendilerini geliştirdiği düşüncesindedirler.

Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersinin daha az olmasını isterim” maddesine ilişkin yüzde dağılımları: % 15’i evet, % 85’i hayır şeklindedir. Bu sonuçlara göre, öğrencilerin Sosyal Bilgiler ders saatiyle ilgili bir sıkıntılarının olmadığı belirlenmiştir.

Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersinde yapılan dramalara katılmaktan zevk alıyorum” maddesine ilişkin yüzde dağılımları: % 92’si evet, % 18’i hayır şeklindedir. Bu

bulgulara göre, öğrencilerin çoğu Sosyal Bilgiler dersinde yapılan dramalara katılmaktan zevk aldıklarını belirtmişlerdir.

Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersinde kazandığım yaratıcı düşünme becerisini yaşamımda kullanabileceğime inanıyorum” maddesine ilişkin yüzde dağılımları: % 90’ı evet, % 10’u hayır şeklindedir. Bu veriler, öğrencilerin çoğu Sosyal Bilgiler dersinde kazandığı yaratıcı düşünme becerisini yaşamımda kullanabileceğime inanıyor. Ancak % 10’luk kısımda yaratıcı düşünme becerileri nasıl kullanabilecekleri öğretmenler tarafından anlatılmalıdır.

Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersinde yaratıcı düşünme becerimizi geliştirmek için yeterli etkinlikler yapıldığını düşünüyorum” maddesine ilişkin yüzde dağılımları: % 77’si evet, % 23’ü hayır şeklindedir. Bu veriler, öğrencilerin büyük bir kısmının Sosyal Bilgiler dersinde yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmek için yapılan etkinliklerin yeterli olduğunu düşündüklerini ortaya koymaktadır. Yapılan etkinlikleri yeterli bulmayan öğrenciler için öğretmenlerin alternatif etkinlikleri sunarak aralarından seçmeleri istenebilir.

Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersinde yapılan etkinlikler sayesinde kendimi daha iyi ifade edebiliyorum” maddesine ilişkin yüzde dağılımları: % 89’u evet, % 11’i hayır şeklindedir. Bu bulgulara göre, öğrencilerin çoğu Sosyal Bilgiler dersinde yapılan etkinlikler sayesinde kendilerini daha iyi ifade edebildiklerini belirtmişlerdir.

Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerimi unutmuyorum” maddesine ilişkin yüzde dağılımları: % 77’si evet, % 23’ü hayır şeklindedir. Bu bulgulara göre, öğrencilerin çoğu Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerini unutmadıklarını ifade etmişlerdir.

Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersinde öğretmenimle rahatlıkla fikirlerimi paylaşıyorum” maddesine ilişkin yüzde dağılımları: % 80’ni evet, % 20’si hayır şeklindedir. Bu bulgulara göre, öğrencilerin çoğu Sosyal Bilgiler dersinde öğretmenleriyle rahatlıkla fikirlerini paylaştıklarını ifade etmişlerdir.

Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersinde yapılan etkinlikler sayesinde öğrenci ürün dosyama farklı çalışmalar hazırlayabiliyorum” maddesine ilişkin yüzde dağılımları: % 83’ü evet, % 17’ü hayır şeklindedir. Bu bulgulara göre, öğrencilerin çoğu Sosyal Bilgiler dersinde yapılan etkinlikler sayesinde öğrenci ürün dosyalarına farklı çalışmalar hazırlayabildiklerini ifade etmişlerdir.

IV.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Yedinci alt problemde, 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin değerlendirmelerinin demografik özelliklerine göre farklılaşma durumu Ki-Kare testi yardımıyla incelenmiştir.

TABLO 31: Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Değerlendirmelerinin Demografik Özelliklerine Göre Farklılaşmasının Analizi

Maddeler	Yaş sd: 2		Cinsiyet sd: 1		Annenin Eğitim Durumu sd: 4		Babannın Eğitim Durumu sd: 4		Okul Öncesi Eğitim sd: 2		Yıl sd: 4	
	X ²	p	X ²	p	X ²	p	X ²	p	X ²	p	X ²	p
1	8,97	0,01	0,14	0,71	8,37	0,08	10,04	0,04	4,16	0,12	1,99	0,74
2	0,44	0,80	0,53	0,02	1,01	0,91	2,32	0,68	3,41	0,18	8,51	0,08
3	1,54	0,46	1,07	0,30	2,08	0,72	4,23	0,38	1,91	0,39	1,44	0,84
4	2,10	0,35	0,02	0,88	3,49	0,48	2,64	0,62	1,14	0,56	10,41	0,03
5	0,58	0,75	1,66	0,20	12,88	0,01	8,77	0,07	5,33	0,07	0,54	0,99
6	0,92	0,63	2,46	0,12	16,17	0,00	7,62	0,10	7,97	0,02	3,37	0,50
7	1,07	0,59	1,03	0,31	6,65	0,16	4,42	0,35	3,26	0,20	1,05	0,90
8	3,27	0,20	1,93	0,16	3,01	0,56	6,34	0,18,	3,24	0,20	2,69	0,61
9	0,65	0,72	0,45	0,50	6,22	0,18	5,25	0,26	1,48	0,48	1,89	0,76
10	0,28	0,87	0,00	0,95	2,82	0,59	4,80	0,31	2,82	0,24	2,67	0,62
11	0,74	0,69	2,56	0,11	6,67	0,16	10,12	0,04	0,19	0,91	2,70	0,61
12	7,46	0,02	0,10	0,76	3,40	0,49	4,18	0,38	9,70	0,01	8,16	0,09
13	1,95	0,74	4,57	0,80	8,54	0,07	9,95	0,27	4,22	0,38	11,43	0,18
14	4,15	0,12	0,04	0,85	4,30	0,37	4,03	0,40	3,92	0,14	0,80	0,94

P<0,05

Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin görüşlerinin demografik özelliklerine göre farklılaşma durumu Ki-Kare testi yardımıyla incelenmiş ve analiz sonuçları Tablo 31’de verilmiştir.

Buna göre öğrencilerin;

- “Sosyal Bilgiler dersinde aktifim” maddesine ilişkin değerlendirmeleri yaş ve babanın eğitim durumu değişkenlerine bağlı olarak $p < 0.05$ anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir.
- “Sosyal Bilgiler dersinde arkadaşlarımla işbirliği içerisindeyim” maddesine ilişkin değerlendirmeleri cinsiyet değişkenine bağlı olarak $p < 0.05$ anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir.
- “Sosyal Bilgiler dersinden hoşlanırım” maddesine ilişkin değerlendirmeleri aynı öğretmenle birlikte olduğu süre değişkenine bağlı olarak $p < 0.05$ anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir.
- “Sosyal Bilgiler dersini öğrenmekte güçlük çekerim” maddesine ilişkin değerlendirmeleri annenin eğitim durumu değişkenine bağlı olarak $p < 0.05$ anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir.
- “Sosyal Bilgiler dersi kendimi geliştirmemi sağladı” maddesine ilişkin değerlendirmeleri annenin eğitim durumu ve okul öncesi eğitim alma durumu değişkenlerine bağlı olarak $p < 0.05$ anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir.
- “Sosyal Bilgiler dersinde yapılan etkinlikler sayesinde kendimi daha iyi ifade ediyorum ” maddesine ilişkin değerlendirmeleri babanın eğitim durumu değişkenine bağlı olarak $p < 0.05$ anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir.

- “Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerimi unutmuyorum” maddesine ilişkin değerlendirmeleri yaş ve okul öncesi eğitim durumu, değişkenlerine bağlı olarak $p < 0.05$ anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir.

Bu çerçevede öğrencilerin demografik özelliklerine göre farklılık gösterdiği belirlenen maddelere ilişkin değerlendirmeleri çapraz tablolar yardımıyla incelenerek söz konusu etkinin nasıl gerçekleştiği belirlenmeye çalışılmıştır.

TABLO 32: Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersinde aktifim” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin Yaşlarına Göre Değişimi

Madde 1				
	Evet	Hayır	X ²	p
Yaş 11	265	33	8,97	0,01
12	42	7		
Diğer	1	2		
Toplam	308	42		

$p < 0,05$

Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersinde aktifim” maddesine ilişkin değerlendirmelerinin yaşlarına göre değişimi Tablo 32’de sunulmuştur. Bu bulgulardan hareketle 11 yaş çocukların 12 yaşındaki çocuklara oranla Sosyal Bilgiler dersinde daha aktif oldukları sonucuna varılmıştır.

TABLO 33: Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerimi unutmuyorum” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin Yaşlarına Göre Değişimi

Madde 12				
	Evet	Hayır	X ²	p
Yaş 11	235	63	7,46	0,02
12	32	17		
Diğer	1	2		
Toplam	268	82		

p< 0,05

Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerimi unutmuyorum” maddesine ilişkin değerlendirmelerinin yaşlarına göre değişimi Tablo 33’de sunulmuştur. Bu bulgulardan hareketle 11 yaşındaki çocukların 12 yaşındaki çocuklara oranla Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerini daha az unuttukları sonucuna varılmıştır.

TABLO 34: Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersinde arkadaşlarımla işbirliği içerisindeyim” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin Cinsiyetlerine Göre Değişimi

Madde 2				
	Evet	Hayır	X ²	p
Cinsiyet Bay	145	29	0,053	0,02
Bayan	161	15		
Toplam	306	44		

p< 0,05

Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersinde arkadaşlarımla işbirliği içerisindeyim” maddesine ilişkin değerlendirmelerinin cinsiyetlerine göre değişimi Tablo 34’de sunulmuştur. Bu bulgulardan hareketle kız öğrencilerin erkeklere oranla Sosyal Bilgiler dersinde daha fazla işbirliği içerisinde olduğu sonucuna varılmıştır

TABLO 35: Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersini öğrenmekte güçlük çekerim” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin Annelerinin Eğitim Durumuna Göre Değişimi

Madde 5				
	Evet	Hayır	X ²	p
Annenin Eğitim Durumu İlkokul	28	87	12,88	0,01
Ortaokul	15	38		
Lise	14	87		
Üniversite	5	62		
Diğer	3	11		
Toplam	65	285		

p< 0,05

Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersini öğrenmekte güçlük çekerim” maddesine ilişkin değerlendirmelerinin annenin eğitim durumuna göre değişimi Tablo 35’de sunulmuştur. Bu bulgulardan hareketle annenin eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersini öğrenmedeki güçlüğün azaldığı sonucuna varılmıştır.

TABLO 36: Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersi kendimi geliştirmemi sağladı” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin Annelerinin Eğitim Durumuna Göre Değişimi

Madde 6				
	Evet	Hayır	X ²	p
Annenin Eğitim Durumu İlkokul	101	14	16,17	0,00
Ortaokul	42	11		
Lise	92	9		
Üniversite	66	1		
Diğer	10	4		
Toplam	311	39		

p< 0,05

Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersi kendimi geliştirmemi sağladı” maddesine ilişkin değerlendirmelerinin annelerinin eğitim durumuna göre değişimi Tablo 36’da sunulmuştur. Bu bulgulardan hareketle Sosyal Bilgiler dersinin annesi lise ve üniversite mezunu olan öğrencilerin gelişimine daha fazla katkı sağladığı sonucuna varılmıştır.

TABLO 37: Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersinde aktifim” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin Babalarının Eğitim Durumuna Göre Değişimi

Madde 1				
	Evet	Hayır	X ²	p
Babanın Eğitim Durumu İlkokul	60	6	10,04	0,04
Ortaokul	52	11		
Lise	81	17		
Üniversite	106	6		
Diğer	9	2		
Toplam	308	42		

p< 0,05

Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersinde aktifim” maddesine ilişkin değerlendirmelerinin babalarının eğitim durumuna göre değişimi Tablo 37’de sunulmuştur. Bu bulgulardan hareketle babası üniversite mezunu olan öğrencilerin diğer öğrencilere oranla sosyal bilgiler dersinde daha fazla aktif olduğu sonucuna varılmıştır.

TABLO 38: Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersinde yapılan etkinlikler sayesinde kendimi daha iyi ifade edebiliyorum” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin Babalarının Eğitim Durumuna Göre Değişimi

Madde 11				
	Evet	Hayır	X ²	p
Babanın Eğitim Durumu İlkokul	63	3	10,12	0,04
Ortaokul	50	13		
Lise	87	11		
Üniversite	103	9		
Diğer	10	1		
Toplam	313	37		

p < 0,05

Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersinde yapılan etkinlikler sayesinde kendimi daha iyi ifade edebiliyorum” maddesine ilişkin değerlendirmelerinin babalarının eğitim durumuna göre değişimi Tablo 38’de sunulmuştur. Bu bulgulardan hareketle babası üniversite mezunu olan öğrencilerin diğer öğrencilere oranla Sosyal Bilgiler dersinde kendilerini daha iyi ifade ettikleri sonucuna varılmıştır.

TABLO 39: Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersi kendimi geliştirmemi sağladı.”

Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin Okul Öncesi Eğitim Alma Durumlarına Göre

Değişimi

Madde 6				
	Evet	Hayır	X ²	p
Okul Öncesi Anaokulu	185	15	7,97	0,02
Kreş	15	1		
Yok	111	23		
Toplam	311	39		

p< 0,05

Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersi kendimi geliştirmemi sağladı ” maddesine ilişkin değerlendirmelerinin okul öncesi eğitim durumuna göre değişimi Tablo 39’da sunulmuştur. Bu bulgulara göre, okul öncesi eğitim alan öğrenciler Sosyal Bilgiler dersinin kendilerini geliştirmeleri için daha fazla katkı sağladığını düşündükleri ortaya çıkmıştır.

TABLO 40: Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerimi unutmuyorum.” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin Okul Öncesi Eğitim Alma Durumlarına Göre Değişimi

Madde 12				
	Evet	Hayır	X ²	p
Okul Öncesi Ana Okulu	159	41	9,70	0,01
Kreş	16	0		
Yok	93	41		
Toplam	268	82		

p < 0,05

Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerimi unutmuyorum” maddesine ilişkin değerlendirmelerinin okul öncesi eğitim durumuna göre değişimi Tablo 40’da sunulmuştur. Bu bulgulardan hareketle anaokulu ve kreşe giden öğrencilerin okul öncesi eğitim almayan öğrencilere oranla Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerini daha az unuttukları sonucuna varılmıştır.

TABLO 41: Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersinden hoşlanırım” Maddesine İlişkin Değerlendirmelerinin Aynı Öğretmenle Birlikte Olma Sürelerine Göre Değişimi

Madde 4					
		Evet	Hayır	X ²	p
Okuttuğu Yıl	1	90	11	10,41	0,03
	2	34	2		
	3	76	1		
	4	43	8		
	5	74	11		
Toplam		317	33		

p< 0,05

Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersinden hoşlanırım.” maddesine ilişkin değerlendirmelerinin aynı öğretmenle beraberlik sürelerine göre değişimi Tablo 41’de sunulmuştur. Tablonun evet sütunundaki değerler incelendiğinde aynı öğretmenle beraberlik süresi, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinden hoşlanma durumu birinci, üçüncü ve beşinci yıllarda arttığı, ikinci ve dördüncü yıllarda azaldığı sonucu ortaya çıkmıştır.

“Sosyal Bilgiler derslerinin işlenişi beni araştırma yapmaya sevk eder.”, “Sosyal Bilgiler dersinin daha az olmasını isterim.”, “Sosyal Bilgiler dersinde yapılan dramalara katılmaktan zevk alıyorum.”, “Sosyal Bilgiler dersinde kazandığım yaratıcı düşünme becerisini yaşamımda kullanabileceğime inanıyorum.”, “Sosyal Bilgiler dersinde yaratıcı düşünme becerimizi geliştirmek için yeterli etkinlikler yapıldığını düşünüyorum.”, “Sosyal Bilgiler dersinde öğretmenimle rahatlıkla fikirlerimi

paylaşıyorum”, “Sosyal Bilgiler dersinde yapılan etkinlikler sayesinde öğrenci ürün dosyama farklı çalışmalar hazırlayabiliyorum” maddelerine ilişkin değerlendirmelerinin Tablo 31’ de ki p değerleri incelendiğinde $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde demografik özelliklerine göre farklılık göstermediği belirlenmiştir.

IV.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Sekizinci alt problemde, 5. sınıf öğrencilerinin yaratıcı düşünme etkinlikleri hakkındaki görüşlerinin neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Öğrencilerin görüşleri, araştırmacı tarafından anketteki maddelere paralel olarak hazırlanan açık uçlu sorular ile edinilmiş ve elde edilen veriler aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

TABLO 42: Öğrencilerin Yaratıcı Düşünmenin Tanımına İlişkin Görüşlerinin Analizi

1.SORU	KODLAMA
Yaratıcı düşünme nedir?	▪ Yeni fikirler üretmek. (f= 102) ▪ Hayal ederek düşünmek.(f= 84) ▪ Zeki olma, başarılı olma. (f= 35) ▪ Birçok yönden düşünme. (f= 36) ▪ Geniş düşünme. (f= 34) ▪ Özgün düşünce. (f= 30) ▪ Kendini daha iyi ifade etme. (f= 29)

Tablo 42’de görüldüğü gibi öğrenciler yaratıcı düşünmenin tanımını birbirlerine yakın anlam taşıyan sözcüklerle ifade etmişlerdir. 102 öğrenci yeni fikirler

üretmek, 84 öğrenci hayal ederek düşünmek, 35 öğrenci zeki olma, başarılı olma, 36 öğrenci birçok yönden düşünme, 34 öğrenci geniş düşünme, 30 öğrenci özgün düşünce, 29 öğrenci kendini daha iyi ifade etme şeklinde yaratıcı düşünmeyi tanımlamışlardır.

Bu bulgulara dayanarak öğrencilerin yaratıcı düşünme kavramını doğru algıladıkları ortaya çıkmaktadır.

TABLO 43: Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersinde Yapılan Etkinliklere İlişkin Görüşlerinin Analizi

2.SORU	KODLAMA
Sosyal Bilgiler dersinde yapılan hangi etkinliklerin yaratıcı düşünmenizi geliştirdiğini düşünüyor musunuz?	Tüm etkinlikler (beyin fırtınası, yaratıcı drama, kavram haritaları, grup ve sınıf çalışması, performans ve proje ödevleri, harita oyunu, araştırma ödevleri) (f= 284) Beyin fırtınası, drama (f= 30) Tartışma (f= 15) Performans ve proje ödevleri (f= 18) Grup çalışması (f= 3)

Bu sonuçlara göre, toplam 350 öğrenciden 284'ünün Sosyal Bilgiler dersinde yapılan tüm etkinliklerin (Beyin fırtınası, yaratıcı drama, grup ve sınıf çalışması,

performans ve proje ödevleri, harita oyunu, araştırma ödevleri) yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmede katkıda bulunduğu yönünde görüş bildirmişlerdir.

Bu durumda mevcut İlköğretim Sosyal Bilgiler programının öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisini geliştirmeye yönelik önemli katkıları olduğu söylenebilir.

TABLO 44: Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersinde Yapılan Yaratıcı Düşünme Becerisini Geliştirebilecek Etkinliklerin Faydalarına İlişkin Görüşlerinin Analizi

3.SORU	KODLAMA
Yaratıcı düşünme becerisini geliştirici etkinliklerin size ne gibi faydası vardır?	▪ Hayatımı kolaylaştırır. (f= 48) ▪ Daha iyi öğrenmemi sağlar, başarıyı artırır. (f= 131) ▪ Hayal gücümü geliştirir. (f= 47) ▪ Beynimi geliştirir, değişik fikirler üretmemi sağlar. (f= 95) ▪ Kendimi daha iyi ifade ederim. Kendime güvenim artar. (f= 29)

Tablo 44’de görüldüğü gibi öğrencilerin, yaratıcı düşünme becerisini kazandıkları takdirde hayatlarının her alanında kullanabileceklerinin farkında oldukları ortaya çıkmıştır. Bu farkındalık yaratıcı düşünme becerisinin önemini iyi bir şekilde kavradıklarının göstergesidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın alt problemlerine ilişkin sonuçlar ve bu sonuçlara göre problemin çözümüne yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Sonuç

Bu araştırmanın temel amacı, ilköğretim 5. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersinde yaratıcı düşünme becerilerini kazandırılırken yapılan uygulamalar hakkında öğretmenlerin ve öğrencilerin görüşlerini belirlemektir. Bu bağlamda öğretmenlerin yaratıcı düşünme becerisi ve teknikleri hakkında bildiklerini ortaya koymak, bu etkinlikleri Sosyal Bilgiler dersinde hangi sıklıkla uyguladıklarını, etkinlikleri uygularken karşılaşılan sorunları belirlemektir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar şu şekilde sıralanmaktadır;

- Birinci alt problemle ilgili olarak, öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinde yaratıcı düşünme becerisini geliştirmek için, her öğrencinin farklı öğrenebileceğini düşünerek farklı etkinlikler uyguladıkları, öğrencileri düşünmeye teşvik edecek açık uçlu sorular sordukları, yaratıcı drama tekniğini kullandıkları, öğrencilere bilgileri doğrudan kendilerinin vermediği öğrencilere rehberlik yaparak bilgiye kendilerinin ulaşmasını sağladıkları, derslerde konulara yönelik öğrencilerin farklı bakış açılarını ortaya çıkarmak için tartışma yöntemini kullandıkları, etkinlik panosu hazırlayıp öğrencilerin yaptıkları etkinlikleri sergiledikleri, farklı bir çalışma olduğunda öğrencilere çalışmalarının sunumunu yaptırdıkları sonucuna varılmıştır.

- İkinci alt problemle ilgili olarak, beşinci sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin yaratıcılıklarını geliştirmek için sınıf içi ve sınıf yönetimini nasıl sağladıklarına dair şu sonuçlara ulaşılmıştır: Sınıf içerisinde öğrencilerine kendilerini rahat ifade edebilecekleri özgür bir ortam sağladıkları, sınıf yönetimi konusunda herhangi bir problem oluştuğunda öğrencilere rehberlik ederek çözüm yollarını birlikte bulmaya çalıştıkları, her öğrenciye eşit fırsat verip kendilerini göstermeleri için onları destekledikleri, yapılacak proje veya grup çalışmasında öğrencilere çalışacağı arkadaşı seçme fırsatı verdikleri ortaya çıkmıştır.
- Üçüncü alt problemle ilgili olarak, 21-30 yaş arasındaki öğretmenlerin daha tecrübeli öğretmenlere oranla öğrencilerin ezberleme eğilimlerini engellemekte daha fazla güçlük çektikleri, 31-40 yaş arasındaki öğretmenlerin diğer öğretmenlere oranla yaratıcı düşünme becerilerini daha az benimsedikleri, lisans mezunu öğretmenlerin diğer öğretmenlere oranla öğrencilerin ezberleme eğilimlerini engellemekte zorlandığı, yaratıcı düşünme ile ilgili hizmet içi eğitim almayan öğretmenlerin hizmet içi eğitim alanlara oranla öğrencilere birlikte proje yapacağı arkadaşlarını seçmelerine daha fazla olanak tanıdıkları ve araştırmaya teşvik edecek açık uçlu sorular sordukları ortaya çıkmıştır. Bu durumun, yaratıcı düşünme ile ilgili hizmet içi eğitim alan öğretmen sayısının az olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Mesleki kıdemi 6-10, 16-20 ve 21 yıl üzeri olan öğretmenler diğer yaş aralıklarındaki öğretmenlere oranla öğrencilerine kendilerini rahatça ifade edebildikleri bir ortam hazırladığı, şehir merkezinde görev yapan öğretmenlerin şehir merkezine yakın okullarda görev yapan öğretmenlere oranla daha fazla araştırmaya teşvik edecek açık uçlu soru sorduğu ayrıca öğretmenlerin

yaratıcı düşünme ile ilgili hizmet içi eğitim almadıklarından dolayı öğrencilerin ezberleme eğilimlerini engellemekte zorlandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

- Dördüncü alt problemle ilgili olarak, beşinci sınıf öğretmenleri Sosyal Bilgiler dersinde yaratıcı düşünme becerisini geliştirmek için yaptıkları etkinliklerde karşılaştıkları sorunları üç başlıkta toplamışlardır. Bunlar; sınıfın fiziki koşullarından dolayı etkinliklerin yapılmasının zorlaştığı, öğrencilerin farklı bilgi kaynaklarına ulaşamadıkları için derslerin tek düze işlenmesi ve son olarak öğrencilerin ezberleme eğilimlerinin engellenememesi güç olduğu konusudur.
- Beşinci alt problemle ilgili olarak, öğretmenlerin yaratıcı düşünmeyi doğru bir şekilde algıladıkları, yaratıcı düşünme tekniklerinden en çok beyin fırtınasını daha sonra da yaratıcı dramayı kullandıkları ortaya çıkmıştır. Karşılaştıkları sorunlar, sınıfların kalabalıklığı, okullarda gerekli bilgi kaynaklarının (kütüphane, internet) olmamasıdır. Öğretmenler karşılaştıkları bu sorunlara çözüm önerisi olarak sınıf mevcutlarının düşürülmesi gerektiğini okullarda teknolojiden daha fazla yararlanılması gerektiğini, veli-okul idaresi-yerel yönetimlerin yapılacak farklı etkinliklerin maddi manevi destek vermesi gerektiğini ifade etmişlerdir.
- Altıncı alt problemle ilgili olarak, öğrencilerin Sosyal Bilgileri dersinde aktif oldukları, dersi öğrenmede güçlük çekmedikleri Sosyal Bilgiler dersinde kendilerini geliştirdiğini ve ayrıca bu ders sayesinde kendilerini daha iyi ifade edebildiklerini belirtmişlerdir. Sosyal bilgiler dersinde yapılan dramalardan hoşlandıklarını ve böylece öğrendiklerinin daha kalıcı olduğunu ifade etmişlerdir. Sosyal Bilgiler dersinde yapılan yaratıcı düşünmeyle ilgili etkinliklerin öğrencilere olumlu bir şekilde yansıtıldığı sonucu çıkmıştır.

- Yedinci alt problemle ilgili olarak, 11 yaşındaki öğrencilerin 12 yaşındaki öğrencilere göre Sosyal Bilgiler dersinde daha aktif oldukları yine 11 yaşındaki öğrencilerin 12 yaşındaki öğrencilere oranla derste öğrendiklerini daha az unuttukları, kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla derste arkadaşlarıyla daha çok işbirliği içinde olduğu, annenin ve babanın eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde öğrenmedeki güçlüğü azaldığı ve Sosyal Bilgiler dersinin öğrencilere daha fazla katkı sağladığı, okul öncesi eğitim alan öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinin kendilerini daha çok geliştirdiğini ve öğrendiklerini daha az unuttukları ortaya çıkmıştır.
- Sekizinci alt problemle ilgili olarak, öğrencilerin yaratıcı düşünme kavramını doğru algıladıkları ortaya çıkmıştır. Yapılan beyin fırtınası, yaratıcı drama, grup çalışması, tartışma, performans ve proje ödevi gibi etkinliklerin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirdiğini ifade etmişlerdir. Yaratıcı düşünme becerisini kazanmanın faydaları olarak; hayatlarını kolaylaştıracağı, başarısını arttıracacağı, öğrenmelerinin kalıcı olacağı, kendilerine güvenlerinin artacağı ve kendilerini ifade ederken daha rahat olacaklarını düşündükleri sonucu ortaya çıkmıştır.

Öneriler

Yaratıcı düşünme ve yaratıcı düşünme tekniklerini öğretmenlere anlatmak, uygulamaları için etkinlik örnekleri sunmak; yaratıcılığın gelişmesi için öğretmenin, derslerin, sınıf ortamının nasıl olması hakkında bilgi vermek amacıyla hizmet içi eğitim en kısa sürede tüm öğretmenlere verilmelidir.

Öğretmenler için yaratıcı düşünme ve tekniklerini anlatan, sınıf içi ve sınıf dışı etkinlikleri içeren kılavuz kitaplar hazırlanmalıdır. İnternette öğretmen ve ailelere yönelik bir yaratıcı düşünme havuzu oluşturulmalı böylelikle yapılan farklı ve etkili uygulamalar tüm öğretmen ve ailelerle paylaşılmalıdır.

Öğretmenlerin lisans eğitimleri sırasında “Yaratıcı Düşünme” adı altında bir ders açılmalıdır.

Öğretmenin yaptığı yaratıcı düşünme becerisini geliştirici etkinliklerin, veliler tarafından desteklenmesi için velilere okullarda seminer düzenlenmelidir. Yine velilere yaratıcı düşünme becerisinin önemini ve gerekliliğini anlatan televizyon, radyo programları yapılmalı; gazete ve dergilerde bu konu ile ilgili makalelere yer verilmelidir. Öğrenmeler sadece okul içinde değil okul dışında gerçekleştiği için velilerin öğrenciler üzerindeki rolü her konuda olduğu gibi yaratıcı düşünme konusunda da artmaktadır.

Okulların ve sınıfların fiziksel yapıları, teknolojik donanımları öğrencilerin öğrenmelerini rahat, güvenli, özgür bir ortamda gerçekleştirebilecekleri şekilde düzenlenmelidir. Okullarda her türlü etkinliğin gerçekleştirilebileceği etkinlik salonu veya bu amaca hizmet eden mekan oluşturulmalıdır. Sınıf mevcutları azaltılmalı ve böylelikle etkinlikler sırasında öğretmenlerin öğrencilere birebir rehberlik yapma şansı arttırılmalıdır.

Okul idarecilerine de yaratıcı düşünmenin önemi hakkında bilgiler verilmeli böylelikle öğretmenlere birçok yönden destek vermeleri sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Akçum, E. (2005). *5-6 Yaş çocuklarının yaratıcılık ve öğrenime hazır oluş düzeylerine okulöncesi eğitimin etkisinin incelenmesi*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Anabilimi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Aksoy, G. (2005). *Fen eğitiminde yaratıcı düşünme temelli bilimsel yöntem sürecinin öğrenme ürünlerine etkisi*. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Programları Ve Öğretim Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Arık, İ.A. (1987). *Yaratıcılık*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Atık, A. (2006). *Yeni ilköğretim 1. kademe sosyal bilgiler programında yaratıcılık*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Atkıncı, H. (2001). *İlköğretim birinci kademe eğitim programlarının yaratıcı düşünmenin gelişmesine etkileri*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Aydın, N. (1993). *Ankara il merkezinde bulunan özel ve resmi kurumlara bağlı okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş grubu çocuklarının kavram*

eğitiminde yaratıcılık potansiyellerinin dönüştürülebilirliklerinin değerlendirilmesi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi.

Balcı, A. (2001). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler.* Ankara: Pegem A Yayınevi.

Bentley, T. (1999). *Takımınızın yeteneklerini geliştirmede yaratıcılık.* (Çev. Onur Yıldırım). İstanbul: Hayat Yayınları.

Besançon, M. and Lubart, T. (2008). Differences in the development of creative competencies in children schooled in diversw learning environments. *learning and indiviual differences: (13),4, 381-389.* Erişim Tarihi: 18.11.2008, E-Subscribe veritabanı.

Cüceloğlu, D. (1997). *İyi düşün doğru karar ver.* İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Çellek, T. (2002). Yaratıcılık ve eğitim sistemimizdeki boyutu .YTÜ Sanat ve Tasarım Fakültesi (SANTAS), *Üniversite ve Toplum Dergisi, 1-5.*

Demirci, C. (2007). Fen bilgisi öğretiminde yaratıcılığın erişi ve tutuma etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (32),65-75.*

Demirel, Ö. (2004). *Eğitimde program geliştirme.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

- Dönmez, C. (2008). Sosyal bilimler ve sosyal bilgiler kavramları. Erişim tarihi: 18.11.2008, http://w3.gazi.edu.tr/web/cdonmez/html/body_makale_10.html
- Erdoğan, Y. (2006). Yaratıcılık ile öğretmen davranışları ve akademik başarı arasındaki ilişkiler. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. www.e-sosder.com. 5 (17) 95-106
- Eryeler, E. (2003). *Etkin yönetimde yaratıcılık ve yaratıcılığı geliştirmeye yönelik tekniklerin incelenmesi ve bir araştırma*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetim ve Organizasyon Anabilim dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Gelen, İ. (2005). Öğretimde planlama ve değerlendirme. Editör: Melek Öztürk. *Temel kavramlar* içinde (ss.14-45). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Goodman, M. (1995). *Creative management*. Cronwall: Prentice Hall International, T.J. Press Ltd. B.Ü. Yayınları.
- Güleryüz, H. (2001). *Eğitim programlarının dili ve yaratıcı öğrenme*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Güngör, G. (2006). *Coğrafya öğretiminde yaratıcı düşünme teknikleri kullanımının öğrenci başarısına etkisi*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Coğrafya Öğretmenliği Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Justo, F. C. (2008). Creative relaxation, motor creativity, self-concept in a sample of children from early childhood education. *Educational Electronic Journal of Educational Psychology*. 14, (6)1, 29-56. 18.11.2008, E-Subscribe veritabanı.

Karwowski, M. and Soszynki, M. (2008). How to develop creative imagination? assumptions, aims and effectiveness of role play training in creativity. *thinking skills and creativity*: (3),2,163-171. Erişim Tarihi: 18.11.2008, E-Subscribe veritabanı.

Kırıçoğlu, O. (2002). *Sanatta eğitim*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Kısakürek, M. A. (1987). Sosyal bilgiler öğretimi içinde (ss.1-12) *Sosyal bilgiler öğretiminin niteliği, kapsamı ve amaçları..* Editör: Bekir Özer. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

MEB, (1999). *İlköğretim drama 1*. Ankara: Ostim Çıraklık Merkezi Matbaası.

MEB, (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi (4. ve 5. sınıflar) öğretim program ve kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.

Oğuzkan, Ş., Demiral, Ö. ve Tür, G. (1999). *Okulöncesinde yaratıcı çocuk etkinlikleri*. İstanbul: YA-PA Yayın Pazarlama San. Ve Tic. A.Ş.

Özalp Yılmaz, E. (2005). *Yaratıcı düşünme testi – resim üretme Türkçe versiyonu*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Özcan, A.O. (2000), *Yaratıcı düşünce*. İstanbul: Avcıol- Basın Yayın.

Özden, Y. (1998). *Öğrenme ve öğretme*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Özden, Y. (2005). *Öğrenme ve öğretme*. Ankara: Pegem Yayıncılık. 7. baskı.

Özözer, Y.Ö. (2004). *Ne parlak fikir*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Palandökenlier, İ. (2008). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerin yaratıcı düşünme becerisi açısından değerlendirilmesi*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Rıza, E.T. (1999). İlköğretim Türkçe derslerinde yaratıcılığı geliştirme teknikleri. IV. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu 15- 16 Ekim 1998 *Pamukkale Üniversitesi-Denizli PAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, (6)1-12.

Rogers, R.C. (1982). *Freedom to learn for the 80's*. Ohio: Merrill Publishing Company.

Rouquette, M.L. (1992). *Yaratıcılık*.(Çev. Işın Gürbüz). İstanbul:Şefik Matbaası.

Rawlinson, J.G. (1995). *Yaratıcı düşünme ve beyin fırtınası*. (Çev. Osman Değirmen).

İstanbul: Rota Yayın Tanıtım Tic.Ltd.Şti.

San, İ. (1979).Yaratıcılık, iki düşünme biçimi ve çocuğun yaratıcılık eğitimi. Ankara:

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, (1)4, 177-183.

San, İ. (1985). Sanat ve eğitim.Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi

Yayınları İkinci Basım.

San, İ. (1991). Yaratıcı drama- eğitsel boyutları. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim

Fakültesi I. İzmir Kongresi (ss.558-565).

San, İ. (2002). *Eğitimde zeka ve yaratıcılık* içinde yaratıcı düşünme ve tümel öğrenme,

(ss.16-29). Bilgi, Belge ve Kılavuzlar. Türkiye Zeka Vakfı ve MEB Talim ve

Terbiye Kurulu Başkanlığı. Ankara: MEB Basımevi.

Senemoğlu, N. (2005). Gelişim öğrenme ve öğretim. Ankara: Gazi Kitabevi.

Sezgin, E. (2004). *Okul öncesi eğitimine devam eden 5-6 yaş çocukların yaratıcı*

düşüncelerine çeşitli değişkenlerin etkisi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler

Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Eğitimi Anabilim Dalı Çocuk

Gelişimi Ve Eğitimi Bilim Dalı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Sönmez, V. (1995). *Yaratıcı okul, öğretmen, öğrenci yaratıcılık ve eğitim*. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.

Sözer, E. (1998). Sosyal bilgiler öğretimi. Can, G. ve Yaşar, Ş. *Sosyal bilgiler kapsamında sosyal bilimlerin yeri ve önemi içinde* (ss.3-39) Editör: Gürhan Can. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Sungur, N. (1997). *Yaratıcı düşünce*. İstanbul: Evrim Yayınevi ve Tic.Ltd.Şti.

Sungur, N. (2001). *Yaratıcı okul düşünen sınıflar*. İstanbul: Evrim Yayınları.

Taşlı, İ. (2003). İlköğretim okulları sosyal bilgiler derslerinin planlanmasında öğrenci kılavuzlu çalışmaya ait öğretmen tutumları. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (1)1, 101-110.

Tezci, E. (2002). *Oluşturmacı öğretim tasarım uygulamasının ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin yaratıcılıklarına ve başarılarına etkisi*. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Tezci, E. ve Dikici, A. (2003). Yaratıcı düşünceyi geliştirme ve oluşturmacı öğretim tasarımı. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (1) 251-260.

Tezgel, R. (2006). Yeni ilköğretim sosyal bilgiler programında insan hakları ve değer eğitimi. II. Uygulamalı Etik Kongresi Bildiri Kitabı (ss.637-645). Ankara: ODTÜ Yayınları.

Torrance, E.P. (1962). Guiding creative talent. New Jersey: Prentice-Hall Inc.

Ülgen, G. (1990). Yaratıcılık ve eğitim. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 3, 11-17.

Ülgen, G. (1995). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Bilim Yayınları.

Üstündağ, T. (2005). Yaratıcılığa yolculuk. Ankara: Pegem A Yayıncılık 3. baskı.

Wu, P. and Chiou, W. (2008). Postformal thinking and creativity among late adolescents: A Post-Piagetian Approach. *Adolescence* (San Diego): (43), 170, 237. Erişim Tarihi: 18.11.2008, E-Subscribe veritabanı.

Yavuzer, H.S. (1996). Yaratıcılık. İstanbul:Boğaziçi Üniversitesi Yayınları. (451)

Yenilmez, K. ve Yolcu, B. (2007).Öğretmen davranışlarının yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimine katkısı. *Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, (18) 96-105.

Yıldırım, R. (1998).*Yaratıcılık ve yenilik*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

EK 1: İzin Belgesi

T.C
İSKENDERUN KAYMAKAMLIĞI
İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü
Kurum Kodu:154351

Sayı :B.08.4.MEM.4.31.06.07.311(272) 1839
Konu :Tez Çalışması Anket ve Görüşmesi

29 Şubat 2008

MAKAMA

Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalında Yüksek Lisans yapan Berivan KUYUBAŞIOĞLU' nun; İlçemiz Merkez İlköğretim Okullarında görev yapan 5.sınıf öğretmen, öğrencilerine tez çalışmaları ve anket uygulamaları yapabilmesi müdürlüğümüzce uygun görülmüştür.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Yılmaz BALAMAN
Şube Müdürü

OLUR

29/02/2008

Mehmet ALTAY

Mehmet ALTAY
Müdür V.

EK 2: Anket Formu

ÖĞRENCİLER İÇİN

KISIM I : Kişisel Bilgiler

Açıklama: Sevgili öğrenciler, aşağıdaki ankete size ait kişisel bilgiler sorulmaktadır. Size uygun olan seçeneğe (X) işareti koymanız yeterli olacaktır.

1. Yaşınız ?

01) 11 yaş ( )

02) 12 yaş ( )

03) Diğer ( )

2. Cinsiyetiniz ?

01) Bay ( )

02) Bayan ( )

3. Annenizin eğitim durumu ?

01) İlkokul ( )

02) Ortaokul ( )

03) Lise ( )

04) Üniversite ( )

05) Diğer.....

4. Babanızın eğitim durumu ?

01) İlkokul ( )

02) Ortaokul ( )

03) Lise ( )

04) Üniversite ( )

05) Diğer.....

5. Okul öncesi eğitim aldınız mı ?

01) Anaokulu

02) Kreş

03) Okul öncesi eğitim almadım.

6. Öğretmeniniz sizi kaç yıldır okutuyor ?

01) 1 yıl

02) 2 yıl

03) 3 yıl

04) 4 yıl

05) 5 yıl

KISIM II

Açıklama: Sevgili öğrenciler, aşağıdaki ankete Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili görüşler verilmiştir size uygun olan kısma (X) işareti koymanız yeterli olacaktır.

		EVET	HAYIR
1	Sosyal Bilgiler dersinde aktifim.		
2	Sosyal Bilgiler dersinde arkadaşlarımla işbirliği içerisindeyim.		
3	Sosyal Bilgiler derslerinin işlenişi beni araştırma yapmaya sevk eder.		
4	Sosyal Bilgiler dersinden hoşlanırım.		
5	Sosyal Bilgiler dersini öğrenmekte güçlük çekerim.		
6	Sosyal Bilgiler dersi kendimi geliştirmemi sağladı.		
7	Sosyal Bilgiler dersinin daha az olmasını isterim.		
8	Sosyal Bilgiler dersinde yapılan dramalara katılmaktan zevk alıyorum.		
9	Sosyal Bilgiler dersinde kazandığım yaratıcı düşünme becerisini yaşamımda kullanabileceğime inanıyorum.		
10	Sosyal Bilgiler dersinde yaratıcı düşünme becerimizi geliştirmek için yeterli etkinlikler yapıldığını düşünüyorum.		
11	Sosyal Bilgiler dersinde yapılan etkinlikler sayesinde kendimi daha iyi ifade edebiliyorum.		
12	Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerimi unutmuyorum.		
13	Sosyal Bilgiler dersinde öğretmenle rahatlıkla fikirlerimi paylaşıyorum.		
14	Sosyal Bilgiler dersinde yapılan etkinlikler sayesinde öğrenci ürün dosyama farklı çalışmalar hazırlayabiliyorum.		

KISIM III:

Açıklama: Sevgili öğrenciler, aşağıdaki sorulara Sosyal Bilgiler dersinde yaptığınız etkinlikleri düşünerek cevap vermeniz yeterli olacaktır. Aşağıdaki sorular sınav sorusu değildir, size herhangi bir not verilmeyecektir. Amaç, bu konuda düşünceleriniz öğrenmektir.

01) Yaratıcı düşünme nedir?

02) Sosyal Bilgiler dersinde yapılan hangi etkinliklerin yaratıcı düşünmenizi geliştirdiğini düşünüyorsunuz?

03) Yaratıcı düşünme becerisinin geliştirici etkinliklerin size faydası nedir?

ÖĞRETMENLER İÇİN

KISIM 1 : Kişisel Bilgiler

AÇIKLAMA : Bu bölümde siz öğretmenlere ilişkin kişisel bilgiler yer almaktadır. Öğrenim durumunuz, yaşınız, mesleki bilgi deneyimleriniz ile yaratıcı düşünme ile ilgili mevcut durumu tespit etmeye yönelik sorular da yer almaktadır.

1. Yaşınız ?

- 01) 21-30 ( )
- 02) 31-40 ( )
- 03) 41-50 ( )
- 04) 51 ve üzeri ( )

2. Cinsiyetiniz ?

- 01) BAY ( )
- 02) BAYAN ( )

3. Mesleki kıdeminiz ?

- 01) 1-5 yıl ( )
- 02) 6-10 yıl ( )
- 03) 11-15 yıl ( )
- 04) 16-20 yıl ( )
- 05) 21 yıl ve üzeri ( )

4. En son bitirdiğiniz öğrenim kurumu ?

- 01) Eğitim Enstitüsü ( )
- 02) Lisans Tamamlama ( )
- 03) Lisans ( )
- 04) Yüksek Lisans ( )
- 05) Diğer (Fen Edeb. , İşletme, Mühendislik vs.).....

5. Yaratıcı Düşünme ile ilgili hizmet içi eğitime katıldınız mı?

- 01) Evet
- 02) Hayır

6. Cevabınız hayır ise Yaratıcı Düşünme ile ilgili hizmet içi eğitime gereksinim duyuyor musunuz?

01) Evet

02) Hayır

7. Çalıştığınız okul,

01) Şehir merkezinde ( )

02) Şehir merkezine yakın ( )

8. Yaratıcı düşünme nedir? Tanımlayınız.

9. Yaratıcı Düşünme tekniklerinden hangilerinden faydalanıyorsunuz?(En çok kullandığınızdan en aza doğru alfabetik olarak kodlayınız. a,b,c... şeklinde)

01) Beyin Fırtınası ( )

02) Yaratıcı Drama( )

03) Nitelik Sıralama ( )

04) Sinetik ( )

10. Sosyal Bilgiler dersinde yaratıcı düşünme becerilerini kazandırırken uyguladığınız etkinliklerde karşılaşılan sorunlar nelerdir?

11. Sosyal Bilgiler dersinde yaratıcı düşünme becerilerini kazandırırken uyguladığınız etkinliklerde karşılaşılan sorunları gidermek için önerileriniz nelerdir?

AÇIKLAMA: Sevgili meslektaşlarım aşağıda Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisinin kazandırmak için yapılabilecek uygulamalarla ilgili maddeler yer almaktadır. Görüşlerinizi ilgili kısmı işaretleyerek belirtiniz.

Sıra No	MADDELER	Her zaman	Sıklıkla	Ara sıra	Çok seyrek	Hiçbir zaman
1.	Öğrencilerime karşılaştıkları problemleri çözmeleri için rehberlik ederim.					
2.	Her öğrencinin farklı öğrenebileceğini düşünerek farklı etkinlikler uygularım.					
3.	Öğrencilerimi düşünmeye teşvik edecek açık uçlu sorular sorarım.					
4.	Öğrencilerime örnek olaylar getirerek drama şeklinde sınıfa sunmalarını sağlarım.					
5.	Sınıf içerisinde öğrencilerin kendilerini rahat ifade edebilecekleri özgür bir ortam sağlamaya çalışırım.					
6.	Ders esnasında sorulan sorulara, karşılık vererek cevabı kendilerinin bulmalarını sağlarım.					
7.	Sınıf yönetimi konusunda bir sorun yaşanırsa çözüm yollarını öğrencilerimle birlikte belirlerim.					
8.	Farklı bakış açılarını ortaya çıkarmak için konular üzerinde tartışmalarını sağlarım.					
9.	Öğrenciler farklı bilgi kaynaklarına ulaşamadıkları için ders tekdüze işleniyor.					
10.	Sınıfımızın fiziki koşulları farklı etkinlikleri yapmamıza uygun değil.					
11.	Birlikte proje yapacağı arkadaşlarını seçmesi için olanak tanırım.					
12.	Öğrencilerin ezberleme eğilimlerini engellemekte zorlanırım.					
13.	Öğrencilerime kendilerini gösterebilecekleri eşit fırsatlar veririm.					
14.	Etkinlik panosu hazırlayıp öğrencilerin yaptıkları çalışmalarını sergilerim.					
15.	Öğrencilerin arkadaşlarından farklı olarak yaptıklarını sınıfta sunmalarını sağlarım.					
16.	Sosyal Bilgiler dersi için gerekli olan materyalleri(harita, tarih şeridi, Atatürk köşesi vb. gibi) öğrencilerime hazırlatırım.					
17.	Yaratıcı düşünme etkinlikleriyle işlenen derslerin kalıcılığı daha fazladır.					

EK 3: İlköğretim Okullarının Listesi

Hatay İli İskenderun İlçesi Merkez İlköğretim Okulları

- 1) Yunus Emre İlköğretim Okulu
- 2) Yahya Kemal Beyatlı İlköğretim Okulu
- 3) Ticaret ve Sanayi İlköğretim Okulu
- 4) Şükrü Kanatlı İlköğretim Okulu
- 5) Selahattin Alanya İlköğretim Okulu
- 6) Sadık Altıncan İlköğretim Okulu
- 7) Organize Sanayi İlköğretim Okulu
- 8) Namık Kemal İlköğretim Okulu
- 9) Naci Uyar İlköğretim Okulu
- 10) Mithat Paşa İlköğretim Okulu
- 11) Kurtuluş İlköğretim Okulu
- 12) Kılıç Ali Paşa İlköğretim Okulu
- 13) İnönü İlköğretim Okulu
- 14) Hürriyet İlköğretim Okulu
- 15) Gültepe İlköğretim Okulu
- 16) Gazi İlköğretim Okulu
- 17) Fikret Koçak İlköğretim Okulu
- 18) Fevzi Çakmak İlköğretim Okulu
- 19) Emine Saadet Çarmıklı İlköğretim Okulu
- 20) Emel Akçay İlköğretim Okulu
- 21) Dr. Gani Bahadırlı İlköğretim Okulu
- 22) Deniz Nakliyecileri Derneği İlköğretim Okulu
- 23) Cemal Gürsel İlköğretim Okulu
- 24) Beş Temmuz İlköğretim Okulu
- 25) Atatürkçü Düşünce İlköğretim Okulu
- 26) Atatürk İlköğretim Okulu
- 27) Alparslan İlköğretim Okulu
- 28) Akdeniz İlköğretim Okulu
- 29) Akçay İlköğretim Okulu
- 30) Abdülkadir Kocabaş İlköğretim Okulu
- 31) 23 Nisan İlköğretim Okulu
- 32) Özel Atalar İlköğretim Okulu
- 33) Özel Gülen İlköğretim Okulu
- 34) Özel İkem İlköğretim Okulu
- 35) Özel Genç Güralp İlköğretim Okulu
- 36) Demirçelik İlköğretim Okulu
- 37) Paşa Karaca İlköğretim Okulu